

Masarykova univerzita
Ekonomicko-správní fakulta

Studijní obor: Finance

POROVNÁNÍ PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ VYBRANÝCH ZEMÍ EU

The Comparison of Selected EU Countries Pensions Systems

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Miroslav SPONER, Ph.D.

Autor:

Bc. Eva DVOŘÁKOVÁ

Brno, 2014

Jméno a příjmení autora: Bc. Eva Dvořáková
Název diplomové práce: Porovnání penzijních systémů vybraných zemí EU
Název práce v angličtině: The Comparison of Selected EU Countries Pension Systems
Katedra: finance
Vedoucí diplomové práce: Ing. Miroslav SPONER, Ph.D.
Rok obhajoby: 2014

Anotace

Cílem diplomové práce “Porovnání penzijních systémů vybraných zemí EU” je analyzovat důchodové systémy ve vybraných zemích, tyto systémy vzájemně porovnat a nastínit doporučení pro důchodový systém České republiky. V první části vymezují teoretické aspekty důchodových systémů, jejich klasifikace a uspořádání. V části druhé se věnují analýze důchodových systémů Slovenska, Rakouska, Polska, Dánska, České republiky a také současným trendům, které postihují důchodové systémy. Nakonec uvádím souhrn základních charakteristik sledovaných systémů a srovnávám je mezi sebou na základě vymezených kritérií. Na základě poznatků diplomové práce také navrhuji doporučení pro implementaci do důchodového systému České republiky.

Annotation

The aim of the thesis “The Comparison of Selected EU Countries Pensions Systems” is to analyse pension systems of selected countries, compare them and outline a recommendation for the Czech Republic pension system. The first part defines the theoretical aspects, classifications and organization of pension systems. The second part describes analyses of Slovakian, Austrian, Polish, Danish and Czech pension systems. Finally, there is a summary of observed pension systems characteristics, and their comparison on the basis of particular criteria. Based on the knowledge several recommendations for an implementation into the Czech pension system are proposed.

Klíčová slova

Důchodové systémy, pilířové uspořádání, financování, důchodový věk, trendy, Slovensko, Rakousko, Polsko, Dánsko, Česká republika.

Keywords

Pension systems, pillar organization, financing, retirement age, tendency, Slovak Republic, Austria, Poland, Denmark, Czech Republic.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Porovnání penzijních systémů vybraných zemí EU* vypracovala samostatně pod vedením Ing. Miroslava Sponera, Ph.D. a uvedla v ní všechny použité literární a jiné odborné zdroje v souladu s právními předpisy, vnitřními předpisy Masarykovy univerzity a vnitřními akty řízení Masarykovy univerzity a Ekonomicko-správní fakulty MU.

V Brně dne 15. 4. 2014

vlastnoruční podpis autora

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Miroslavu Sponerovi, Ph.D. za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD A STANOVENÍ CÍLE PRÁCE.....	9
1 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ.....	13
1.1 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ DLE PROVOZOVATELE	13
1.2 KLASIFIKACE DLE FINANCOVÁNÍ PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ	14
1.3 KLASIFIKACE DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ DLE TYPU PENZIJNÍHO PLÁNU	19
1.4 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ DLE DAŇOVÉHO PROSTŘEDÍ	20
1.5 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ DLE TYPU JEJICH KONSTRUKCE	21
1.6 OSTATNÍ KRITÉRIA	22
2 PILÍŘOVÉ USPOŘÁDÁNÍ PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ	24
2.1 ZÁKLADNÍ VŠEOBECNÝ DŮCHODOVÝ SYSTÉM	24
2.2 DOPLŇKOVÉ DŮCHODOVÉ SYSTÉMY	25
2.3 DŮCHODOVÉ SPOŘENÍ	26
2.4 MOŽNOSTI USPOŘÁDÁNÍ PENZIJNÍHO SYSTÉMU	26
3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ EVROPSKÉ UNIE	30
3.1 SLOVENSKO	30
3.2 RAKOUSKO	35
3.3 POLSKO.....	39
3.4 DÁNSKO.....	44
4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE.....	48
4.1 VÝVOJ PENZIJNÍHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE	48
4.2 SOUČASNÁ PODOBA DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU V ČESKÉ REPUBLICE.....	51
5 SOUČASNÉ TRENDY PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ A DŮVODY K REFORMÁM	62
5.1 TLAK NA STÁTNÍ ROZPOČET	62
5.2 NEZAMĚSTNANOST.....	64
5.3 DEMOGRAFICKÉ ZMĚNY V EU.....	65
5.4 DEMOGRAFICKÉ ZMĚNY V ČESKÉ REPUBLICE	69
6 POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ A DOPORUČENÍ PRO ČR.....	72
6.1 POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ VYBRANÝCH ZEMÍ EU	72
6.2 DOPORUČENÍ PRO DŮCHODOVÝ SYSTÉM ČESKÉ REPUBLIKY	77

ZÁVĚR	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	84
SEZNAM GRAFŮ	89
SEZNAM OBRÁZKŮ	90
SEZNAM TABULEK	91

ÚVOD A STANOVENÍ CÍLE PRÁCE

Problematika penzijních systémů obecně, a zejména nutnost jejich reformy, se v posledních letech stala hojně diskutovanou ve většině států Evropské unie¹. Finanční neudržitelnost průběžně definovaných penzijních systémů, které jsou nejhojněji používány, má za následek růst schodků ve státních rozpočtech, což vede k ekonomickým a politickým diskusím o řešení takové situace.

Občané pobírající důchodové dávky zaujímají stále větší podíl obyvatelstva EU, který v současnosti dosahuje počtu okolo 120 milionů obyvatel nebo v procentním vyjádření podílu 25 % populace. Tento počet v současnosti velmi rychle roste zejména v důsledku demografických faktorů – snižuje se porodnost, a proto klesá počet mladých lidí vstupujících na trh práce, také se prodlužuje délka života, což způsobuje růst počtu příjemců důchodových dávek. Poměr občanů v produktivním věku, tedy ve věku 15–64 let a občanů v důchodovém věku nad 65 let byl v roce 2013 čtyři pracující na jednoho důchodce. Očekává se, že tento poměr do roku 2060 klesne na dva pracující ku jednomu důchodci. Ve státech EU v současnosti představují výdaje vynaložené na penze v průměru 13% podíl HDP, což je významná částka na straně veřejných výdajů. K dopadům nepříznivého demografického vývoje nepřispívá ani finanční a hospodářská krize, v jejímž důsledku klesá míra zaměstnanosti a dochází ke snižování vybraných příspěvků na důchody. Tento trend postihuje průběžně financované systémy, zatímco fondově financované systémy jsou ovlivněny klesající hodnotou aktiv a snížením zisku v důsledku finanční krize. Úkolem současných vlád jednotlivých zemí EU je zajistit finanční udržitelnost důchodových systémů, a zároveň adekvátní výši vyplácených důchodů. Jako nutné opatření v souvislosti s rostoucí délkou života bude docházet k postupnému zvyšování věku pro odchod do důchodu. Statistické predikce ukazují, že v následujících padesáti letech se očekávaná délka života při narození ve vyspělých státech zvýší o 7 let a důchodový věk se bude pohybovat mezi 65–69 lety napříč jednotlivými zeměmi EU.²

¹ dále je používána zkratka EU

² VUPSV. Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – říjen 2012* [online] [cit. 30-11-2013, 13.30]. Dostupné na WWW: http://www.vupsv.cz/index.php?p=search_analyses_info&site=default

Vyřešit tento neustále se prohlubující problém není jednoduché. Každá země přistupuje k reformě trochu jiným způsobem, nicméně vždy by měla být splněna následující kritéria:

- občanům by měla být poskytnuta adekvátní sociální ochrana ve stáří,
- reformní kroky by měly stimulovat nebo alespoň nebránit ekonomickému růstu.³

Diplomová práce „Porovnání penzijních systémů vybraných zemí EU“ má vymezený hlavní a dílčí cíl. Dílčím cílem je provedení analýzy důchodových systémů vybraných zemí Evropské unie včetně důchodového systému České republiky. Hlavním cílem je zhodnocení a porovnání těchto důchodových systémů a navržení doporučení pro důchodový systém České republiky.

V diplomové práci vycházím z teoretických základů, které jsou ve zkoumané oblasti obecně akceptovány. Veškerá poznání jsou podložena literárními prameny. Co se týče použité metodologie, jde zejména o metody analýzy, abstrakce, syntézy a komparace. V textu analyzuji vybrané monografie, odborné články, příslušnou legislativu a webové stránky. Dále využívám metodu abstrakce a komparace při sledování vybraných kritérií.

Téma jsem si vybrala pro jeho aktuálnost. Důchodové systémy jednotlivých zemí jsou často modifikovány. Důvodem častých změn je fakt, že systémy nesplňují některý z jejich základních principů. Jiným důvodem k reformním krokům může být neudržitelnost důchodových systémů, kdy jsou sice splněny základní principy, ale na úkor ekonomického růstu. Velká část populace se jednou dostane do role důchodce odkázaného na důchodové dávky, proto si myslím, že je na místě být s danou problematikou seznámen. Každý jedinec stojí v průběhu života před rozhodnutím týkajícím se vlastního spoření na důchod, věřím, že vypracování této diplomové práce může pomoci mně samotné nebo i čtenářům v rozhodování.

V první kapitole klasifikuji penzijní systémy dle odlišných kritérií s využitím co nejširší škály dostupných zdrojů. Penzijní systémy vymezuji dle provozovatele, daňového prostředí, způsobu financování, vztahu příspěvku a dávky, nebo dle typu konstrukce penzijního systému.

³ BRDEK, Miroslav, Hana JÍROVÁ a Vojtěch KREBS. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002, 251 s. ISBN 8086395251. str. 108

Ve druhé kapitole se věnuji penzijním systémům z hlediska pilířového uspořádání. Vymezuji zde modifikace jednotlivých pilířů a jejich zařazení do penzijního systému. V současnosti je většina důchodových systémů postavena na třech pilířích.

V kapitole třetí analyzuji důchodové systémy vybraných zemí EU. Konkrétně se jedná o důchodové systémy Slovenska, Rakouska, Polska a Dánska. Slovenský důchodový systém hodnotím, protože Slovensko je České republice nejbližší ze všech zemí světa, ať už z ekonomického nebo historického pohledu. Navíc na Slovensku byla v minulých letech provedena reforma penzijního systému, ze které se může naše země poučit. Rakousko jsem zařadila, protože se jedná o zemi, která je nám historicky také velmi blízko. Důchodcům v Rakousku příliš neklesá životní úroveň při odchodu do důchodu; je zde velké zastoupení penzijních schémat, a také v Rakousku byla v minulých letech provedena důchodová reforma. Polsko jsem vybrala z důvodu, že polský důchodový systém se od toho českého liší velmi významně, také Polsko je nám historicky velmi blízko a polský systém byl v minulosti považován za jeden z nejlépe fungujících systémů na světě. Důvod pro výběr Dánska je zřejmý, dánský penzijní systém je hodnocen jako nejlepší důchodový systém světa.

Ve čtvrté kapitole podrobně klasifikuji důchodový systém České republiky, a to jak současnou podobu systému, tak i vývoj českého důchodového systému ve 20. století. V současnosti stojí český důchodový systém na třech pilířích. První pilíř tvoří povinné důchodové pojištění, druhý pilíř důchodové spoření a konečně třetí pilíř doplňkové penzijní spoření. Kromě zhodnocení jednotlivých pilířů se v kapitole také věnuji problematice příspěvků do systému, podmínkám nároku na starobní důchod, důchodovému věku, předčasnému důchodu, předdůchodu i jiným pojmům souvisejícím s penzijním systémem České republiky.

V páté kapitole hodnotím současné trendy penzijních systémů, které jsou ovlivněny zejména demografickou krizí. V kapitole graficky znázorňuji vývoj ukazatelů, jež mají vliv na udržitelnost penzijních systémů. Jedná se o ukazatele demografické, jako jsou naděje na dožití, úhrnná plodnost, věkové pyramidy nebo struktura obyvatelstva dle jednotlivých věkových kategorií. Kromě demografických ukazatelů jsou to také ukazatele ekonomické, jako je vývoj příjmů a výdajů důchodového pojištění, výdaje na starobní důchody vyjádřené v % HDP nebo nezaměstnanost.

V poslední kapitole provádím zhodnocení hlavních charakteristik důchodových systémů sledovaných zemí. Zkoumané ukazatele následně porovnávám napříč analyzovanými zeměmi a navrhuji doporučení pro penzijní systém v České republice, a to na základě poznatků, ke kterým jsem dospěla v průběhu psaní diplomové práce.

1 KLASIFIKACE PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ

Dříve než se budu zabývat jednotlivými penzijními systémy vybraných zemí EU, je nutno popsat kritéria, dle kterých jsou penzijní systémy tříděny a klasifikovány. Literatura k této problematice je velmi rozmanitá a nazírá na klasifikaci penzijních systémů z různých úhlů pohledu. Cílem této kapitoly je charakterizovat takové klasifikace, které jsou nejčastěji diskutovány, a které budou využitelné v dalších částech diplomové práce.

1.1 Klasifikace penzijních systémů dle provozovatele⁴

Penzijní systémy mohou být spravovány státem nebo soukromými subjekty. Ve většině zemí je penzijní systém provozován oběma subjekty, a to v míře zastoupení soukromých a veřejných pilířů důchodového zabezpečení.

1.1.1 Státem provozované penzijní systémy

Pokud je penzijní systém provozován státem, pak je za výběr příspěvků a výplatu dávek zodpovědná vláda. Státem garantovaná penze má dvě různé formy, a to paušální penzi a penzi spjatou s výdělkem. Paušální penze znamená, že mají všichni jedinci pobírající důchodové dávky nárok na dávku ve stejné výši bez ohledu na úroveň jejich výdělků v době ekonomické aktivity. Penze spjatá s výdělkem naopak stanovuje dávku v závislosti na výši výdělků v době ekonomické aktivity účastníka důchodového systému.

1.1.2 Penzijní systémy provozované privátním sektorem

U penzijních systémů, jež jsou spravovány privátním sektorem, je vybírání příspěvků od účastníků a následná výplata dávek v kompetenci soukromých subjektů. V praxi opět existují dvě varianty. Penzijní systém může být spravován na úrovni zaměstnavatelů nebo na úrovni jednotlivých účastníků, kteří si individuálně prostřednictvím penzijních fondů spoří na své stáří.

⁴ BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy)*. Praha: Česká národní banka, 2000, 62 s. str. 12

1.2 Klasifikace dle financování penzijních systémů

Klasifikace penzijních systémů dle způsobu jejich financování patří v literatuře mezi nejčastěji a nejpodrobněji popisovanou problematiku. Lze se setkat s různou klasifikací mezi jednotlivými autory. Tato podkapitola sumarizuje jednotlivé způsoby financování a vytváří jejich přehled.

Penzijní systémy mohou být financovány na základní úrovni průběžným způsobem nebo kapitálovým způsobem. Mohou být financovány ze státního rozpočtu nebo mimo státní rozpočet prostřednictvím účelově vytvořeného fondu.

1.2.1 Sociální zabezpečení

Prvním způsobem financování, který literatura definuje, je financování důchodového systému ze státního rozpočtu jako celku, a toto financování je průběžného charakteru. Při financování důchodového systému z prostředků státního rozpočtu jedinec, který je účastníkem tohoto systému, neodvádí pojistné. Účastník se přímo nepodílí na tvorbě rezerv určených pro vyplácení dávek. Prostředky na výplatu dávek vytváří stát v rámci přerozdělování státního rozpočtu.⁵ O této formě financování mluvíme jako o tzv. důchodovém zabezpečení. Na první pohled se může jevit, že stát zajišťuje peněžní prostředky na důchodové dávky prostřednictvím svých vlastních zdrojů, ale není tomu tak. Vytvořené prostředky jsou kumulovány z placených daní, konkrétně z plateb důchodové daně od organizací a daně ze mzdy od jednotlivců. Tyto příjmy jsou následně přerozdělovány ve státním rozpočtu a dochází k vyplácení dávek. Tento způsob financování neukazuje souvislost mezi placením příspěvků na důchodové zabezpečení a vyplácením dávek, proto nemotivuje jedince k odpovědnosti za jejich finanční zajištění v poproduktivním věku.⁶ S financováním ze státního rozpočtu se pojí nejvyšší možná forma sociální solidarity, protože s růstem příjmu roste daňové zatížení účastníků a naopak úroveň vyplácené dávky v porovnání s rostoucím výdělkem klesá. Účastník s vyššími příjmy je tedy sociálně solidární s účastníkem s příjmy nižšími, protože odvádí do systému více, ale v relativním poměru dostane vyplaceno méně.⁷

⁵ V ČR uplatňováno do roku 1993

⁶ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 87–88

⁷ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 196

1.2.2 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění je také financováno ze státního rozpočtu, nicméně s tím rozdílem, že zdrojem financování jsou příspěvky na sociální důchodové pojištění. Sociální redistribuce se vyskytuje na nižší úrovni, protože je zde stanoveno jednotné procento z dosahovaného příjmu. Výše příjmu je stanovena na dané období tak, aby došlo k pokrytí výdajů na výplatu dávek. Systém podává průhledný pohled na jeho financování, jedinec ví, na co jsou jeho peníze použity. Lze měnit sazbu pojistného dle potřeby, aby nebyly vytvářeny přebytky, a naopak lze zabránit, aby systém nebyl deficitní.⁸

Nutno poznamenat, že tady se teorie rozchází v názvosloví. Dle Krebse je důchodovým pojištěním chápáno financování ze státního rozpočtu obecně, není zde vytvořen speciální fond na kumulaci příspěvků na důchodové zabezpečení. Dle Gregorové se důchodovým pojištěním rozumí, že pojistné je kumulováno v účelově vytvořeném fondu, ať už prostřednictvím státního rozpočtu nebo mimo něj. Důchodové pojištění může být financováno průběžně nebo kapitálově.⁹

1.2.3 Metoda průběžného financování

Při použití metody průběžného financování dochází ke kumulaci a čerpání prostředků z účelově vytvořeného fondu, který je oddělený od státního rozpočtu. Nedochází zde ke tvorbě rezerv, protože vybrané příspěvky od současných přispěvatelů jsou ihned použity k vyplácení dávek současným důchodcům. Ve srovnání s předchozími metodami financování, je metoda průběžného financování spojena s vyššími administrativními náklady. Nemělo by docházet ke vzniku rozdílů mezi příjmy a výdaji fondu, pokud by došlo k deficitu a fond neměl dostatek peněžních prostředků na výplatu dávek, pak by rozdíl byl doplacen ze státního rozpočtu, protože tato forma důchodu je státem garantovaná.¹⁰

Tato forma financování je závislá na poměru mezi počtem plátců pojistného a počtem příjemců dávek vyplácených ze shromážděných prostředků. Popsanou situaci lze také interpretovat jako mezigenerační solidaritu, současní pojištěnci jsou solidární se současnými důchodci. Systém je tedy citlivý na demografické změny, pokud klesá porodnost, což je současný problém,

⁸ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 196

⁹ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 88

¹⁰ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 197

pak se systém dostává do deficitu. Snižuje se počet přispěvatelů a naopak zvyšuje počet příjemců dávek. Taková situace se stává časem neudržitelnou, rostou sazby pojistného, popřípadě klesají vyplácené dávky. Teoreticky může nastat i situace opačná, což není případ současných vyspělých zemí. Systém může vykazovat přebytky a tvořit rezervy v případě populační exploze, která zapříčiní nárůst v počtu plátců pojistného.¹¹

1.2.4 Metoda průběžného financování s rezervním fondem

Jedná se v podstatě o alternativu průběžného financování s tím rozdílem, že u této metody je tvořen účelově rezervní fond. Rezervy jsou tvořeny, pokud účastníci systému platí vyšší příspěvkovou sazbu, než je nutné pro pokrytí současně vyplácených dávek. Příjmy systému tedy převyšují jeho výdaje a rozdíl je kumulován na příslušném fondu. Vysoká úroveň příspěvkových sazeb má ovšem nepříznivý dopad, zaměstnancům zůstane nižší disponibilní důchod a klesá jejich životní úroveň. Je také ovlivněna konkurenceschopnost podniků, protože dochází ke zdražování pracovní síly.¹²

1.2.5 Metoda kapitálového financování

Metoda kapitálového financování je alternativně nazývaná metodou fondového financování. Tato metoda stojí na principu, kdy pojištěnci platí pojistné, z tohoto pojistného jsou tvořeny kapitálové rezervy, a ty jsou následně použity k vyplácení jejich vlastních důchodů.¹³ Peněžní rezervy jsou alokovány ve formě vyplácených dávek až v budoucnosti. Vybrané příspěvky jsou kumulovány na speciálním fondu a v průběhu času dochází k jejich zhodnocování na základě investiční činnosti. Vytvoření dostatečné výše rezerv k vyplácení dávek je dlouhodobou záležitostí, proto trvá dlouhou dobu než je systém schopen fungovat a příslušné dávky poskytovat. Se zavedením metody kapitálového financování jsou spojeny vyšší administrativní náklady při zavedení. Fond zpravidla garantuje dosahování určité kapitálové výnosnosti.

¹¹ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 89–91

¹² KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 197

¹³ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 42 s. ISBN 9788073575854. str. 197

Při financování důchodového systému kapitálovou metodou nedochází k aplikaci mezigenerační solidarity a tato metoda je používána zejména u doplňkových důchodových systémů.¹⁴

1.2.6 Srovnání metody průběžného a kapitálového financování

Na základní úrovni jsou rozlišovány dva typy financování penzijních systémů, a to metoda průběžného financování tzv. PAYG a metoda kapitálového neboli fondového financování.

Nelze jednoznačně vyjádřit stanovisko, který z vybraných systémů je výhodnější, každý z nich má svá pro a proti. Mezi největší pozitiva průběžného financování dle Krebse je nutno zmínit stabilitu systému, nižší náklady na implementaci systému, redistribuce a nízké režijní náklady. Z hlediska negativ Krebs u průběžné metody uvádí demografické a politické riziko, negativní dopady na trh práce, redistribuce¹⁵ a vytlačování soukromých investic.¹⁶ Gregorová jako pozitiva průběžného financování řadí rychlost implementace metody, nízké administrativní náklady ve srovnání s kapitálovou metodou, odolnost vůči inflaci, záruky z budoucího poskytování dávek, které vychází z charakteru povinnosti platit pojistné. Jako negativum uvádí nemožnost kapitálového zhodnocení vložených prostředků, nemožnost ovlivnit výši příspěvku a s tím následnou výši dávky, a také nemožnost ze systému vystoupit a zajistit se na důchod jiným způsobem.¹⁷

U fondového financování uvádí Krebs jako výhodu menší citlivost na demografické změny, pozitivní vliv na trh práce a kapitálový trh. Mezi problémové oblasti naopak zařazuje zabezpečení nízkopříjmových skupin, které nejsou schopny odkládat část z jejich současných příjmů na budoucí důchody. Dalším výrazně hrozícím rizikem je riziko inflační, které je obtížně predikovatelné zejména v dlouhém časovém horizontu.¹⁸ Gregorová jako pozitivum kapitálového financování hodnotí možnost zohlednění individuálních potřeb a preferencí jedinců, zpětné získání vložených, ve většině případů i zhodnocených, prostředků formou poskytnuté dávky. Jedinec se může rozhodnout, jestli se chce účastnit tohoto systému. V případě, že ano, má pak právo volby z hlediska výše příspěvků do systému. Může také ukončit účast v systému na základě

¹⁴ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 92–93

¹⁵ myšleno nadměrná redistribuce

¹⁶ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 198

¹⁷ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 89–91

¹⁸ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 198

vlastního rozhodnutí a neztratí vložené prostředky. Mezi nevýhody kapitálového financování řadí skutečnost, že systémy nejsou schopny ochránit účastníky před inflačním rizikem a následným znehodnocením vložených prostředků. Ke znehodnocení prostředků může dojít i v důsledku nevhodných investic, kdy fond může ztratit značnou část svých zdrojů.¹⁹

Pokud by se za hlavní kritérium pro hodnocení systému považovala jeho rizikovost, pak by byl zcela jistě zvolen důchodový systém, který je financován průběžným způsobem. Důvodem je, že pouze tato forma financování je schopna účastníkům garantovat, že jim budou v budoucnosti vypláceny dávky v reálné výši, a že jim systém zaručí udržení jisté životní úrovně, když budou v pozici příjemců dávek. Nutno ovšem poznamenat, že průběžně financované důchodové systémy jsou výhodné pouze při splnění dvou podmínek, a to když země prochází ekonomickým růstem a má poměrně mladou populaci. V současnosti se setkáváme spíše s trendem opačným, a proto je nutno stávající systémy upravovat, aby byly fungujícími a finančně udržitelnými.

Shrnutí výhod a nevýhod průběžného a kapitálového financování důchodových systémů poskytne následující tabulka.²⁰

¹⁹ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 92–93

²⁰ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 94–95

Tabulka č. 1: Srovnání PAYG a kapitálové metody financování důchodových systémů

Metoda financování	Kapitálové financování	Průběžné financování
Mezigenerační solidarita	Ne	Ano
Volba účasti	Ano	Ne
Výběr úrovně důchodu	Ano	Ne
Zachování nároků	Ano	Ano
Nízká úroveň operativních nákladů	Ne	Ano
Reakce na životní náklady a úroveň	Ne	Ano
Neutralita k trhu práce	Ano	Ne

Zdroj: GREGOROVÁ, Zdeňka. Důchodové systémy. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 95

1.3 Klasifikace důchodových systémů dle typu penzijního plánu

Dalším typem klasifikace je vymezení penzijních systémů z hlediska vztahu mezi příspěvkem a dávkou, tedy na základě typu penzijního plánu. Penzijní systém může být dávkově definovaný, příspěvkově definovaný nebo tzv. hypoteticky příspěvkově definovaný.

1.3.1 Dávkově definovaný systém

Penzijní systém, který je dávkově definovaný, garantuje určitou výši penzijní dávky. Tato dávka je odvozena od počtu let, za který byly placeny příspěvky do systému a výše těchto příspěvků, které jsou logicky odvozeny od výše příjmů jedince. Pro dávkově definovaný systém je používána zkratka DB, jež je odvozena od anglického názvu defined benefit.²¹ Výše dávky garantovaná systémem závisí na stanovených parametrech, které jsou platné v okamžiku přiznání důchodu. Systém může například garantovat, že účastníkovi vyplatí doživotní penzi ve výši 1 % jeho průměrné hrubé mzdy za každý rok jeho účasti v systému. Což v praxi znamená, že za 40 let účasti v systému má účastník nárok na dávku ve výši 40 % jeho hrubé mzdy. V současnosti se vyskytuje trend přechodu z dávkově definovaných systémů na systémy definované

²¹ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 198

příspěvkově. Důvodem této situace je stárnutí populace, které tlačí na finanční náročnost DB systémů.²²

1.3.2 Příspěvkově definovaný systém

Penzijní systémy s definovaným příspěvkem stanoví účastníkům výši placených příspěvků do systému, ale negarantují přesnou výši budoucích vyplacených dávek. Výše vyplacených dávek závisí na výši odvedených příspěvků za dobu účasti v systému a na míře výnosu z investování odvedených příspěvků na kapitálovém trhu. Příspěvkově definované systémy jsou označovány zkratkou DC, tedy defined contribution.²³

1.3.3 Hypoteticky příspěvkově definovaný systém

Penzijní plány mohou být založeny na hypoteticky příspěvkově definovaném systému, který v literatuře nalezneme pod zkratkou NDC systému, tedy notional defined contribution. Systém je založen na principu zdánlivých individuálních účtů. Příspěvky účastníků jsou vedeny včetně jejich zhodnocení²⁴ na individuálních účtech. Tyto účty mají ale pouze virtuální charakter, protože vybrané peněžní prostředky z příspěvků účastníků jsou ihned alokovány do formy poskytnutých dávek současným důchodcům. Současným přispěvatelům jsou dávky v budoucnosti vypláceny na základě výše jejich úspor na hypotetických účtech, nicméně nikoli z jejich finančních prostředků, ale z příspěvků od současných plátců.²⁵

1.4 Klasifikace penzijních systémů dle daňového prostředí²⁶

V oblasti daňového prostředí lze vyzorovat značnou variabilitu mezi jednotlivými státy, což je způsobeno odlišnou daňovou legislativou napříč státy. Obecně se však můžeme setkat se dvěma základními přístupy v souvislosti s daňovým režimem penzijních systémů.

²² MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarska a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95. ISBN 9788074160875. str. 78

²³ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 198

²⁴ Zhodnocení vložených prostředků závisí na míře růstu základu, z něhož jsou placeny příspěvky.

²⁵ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854. str. 199

²⁶ BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reform)*. Praha: Česká národní banka, 2000, 62 s. str. 15

1.4.1 EET systém

V zemích, kde je uplatňován pro zdanění penzijních systémů EET systém, jsou od daně osvobozeny jak příspěvky odváděné do systému tak investiční výnosy z vložených prostředků. Dani z příjmu v režimu EET systému podléhá až vyplácená penze. V praxi tato situace znamená, že příspěvky odváděné do penzijních systémů jsou daňově odečitatelnou položkou, výnosy z investiční činnosti prováděné v rámci zhodnocování penzijních příspěvků nepodléhají dani v okamžiku připsání na účet účastníka systému, dani z příjmu v tomto případě podléhá až vyplácená penze.

1.4.2 TEE systém

Druhou variantou, která je používána pro zdanění penzijních systémů, je TEE systém. Příspěvky placené do penzijních systémů jsou odváděny ze mzdy po zdanění a nejsou daňově odečitatelnou položkou. Investiční výnosy a vyplácené penze, pak už dani z příjmu nepodléhají, jsou vypláceny v čisté výši.

1.5 Klasifikace penzijních systémů dle typu jejich konstrukce²⁷

Konstrukce penzijních systémů může být charakterizována jako jeden ze čtyř typů, jež jsou obecně při implementaci nových systémů využívány. Nejdříve existovaly pouze dvě různé konstrukce penzijních systémů, a to klasický pojistný systém vzniklý ve střední Evropě, který poprvé zavedl Bismarck. Alternativou tohoto systému byl systém, poprvé zavedený podle Beveridge, kdy se výše důchodu stanovuje na úrovni minimální mzdy popř. životního minima.

Postupem času začaly být používány různé modifikace těchto systémů, docházelo k propojování jednotlivých prvků těchto modelů. Nejčastěji se používají dva nově vzniklé typy penzijních systémů, a to dvousložkový důchod a pojistný systém s minimální výší.

1.5.1 Bismarckův pojistný systém

Výše vyplácené dávky je zde konstruována jako poměr z průměrné mzdy dosažené za určité, ale dostatečně dlouhé období. Výše důchodu je tak přímo závislá na zaplaceném pojistném. Parametry konstrukce jsou každoročně upravovány na základě růstu mezd.

²⁷ KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 42 s. ISBN 9788073575854. str. 199–201

1.5.2 Beveridgeův systém

Výše vyplácené dávky je pro všechny účastníky stejná, jedinec na dávku dosáhne v případě, že je osobou trvale žijící v daném státě, která dosáhla stanovené věkové hranice. Konstrukce důchodu může být také stanovena v závislosti na době pojištění. Všichni účastníci tohoto systému pobírají dávku ve stejné výši, která je upravována v závislosti na růstu cen.

1.5.3 Dvousložková konstrukce

Dvousložková konstrukce penzijních systémů představuje kombinaci Bismarckova a Beveridgeova systému. Výše důchodu je rozdělena do dvou složek, kdy první složka důchodu je pevná částka a druhá složka je určena procentuální výší. Dle aktuální ekonomické nebo sociální situace v dané zemi lze manipulovat s libovolnou složkou. Procentuální část důchodu bývá pravidelně valorizována dle úrovně životních nákladů popřípadě dle vývoje mezd.

1.5.4 Pojistný systém se stanoveným minimem

Pojistný systém se stanoveným minimem byl vyvinut ze systému Bismarckova. Systém přiznává minimální důchod, pokud bylo dosaženo stanovené doby pojištění, bez ohledu na výši zaplaceného pojistného. Při zvyšování důchodu musí být dodrženo zvýšení o určenou minimální částku.

1.6 Ostatní kritéria²⁸

V podkapitole 1.6 jsou doplněna souhrnně ostatní kritéria, kterým nebyla vymezena samostatná podkapitola, nicméně jsou také důležitá při konstruování penzijních systémů.

Prvním kritériem, které je nutno zmínit, je státní garance systému. Penzijní systém může být garantován státem. Skutečnost, že je systém garantován státem ještě neznamená, že je důvěryhodnější a lepší než systém bez státní garance.

Nelze opomenout ani kritérium univerzality, tedy zdali se do penzijního systému zapojí všechny výdělečně činné osoby, to znamená kromě zaměstnanců také osoby samostatně výdělečně činné, příslušníci ozbrojených složek a další skupiny osob.

²⁸ ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005, 93 s. ISBN 8086754340. str. 27–29

Dalším důležitým faktorem je zapojení občanů do systému, které je buď povinné, nebo dobrovolné. Dobrovolné je pak individuální nebo kolektivní, čímž rozumíme podnikové penzijní zaopatření, popřípadě individuální zapojení z iniciativy jedince.

Nelze opomenout ani kritérium existence a formy solidarity. Mezi nejčastěji se vyskytující formy solidarity v souvislosti s důchodovými systémy jsou uváděny vnitrogenerační solidarita a mezigenerační solidarita. Vnitrogenerační solidarita znamená přerozdělování aktiv mezi jedinci s různě vysokými příjmy/odvody. Mezigenerační je definována jako přerozdělování mezi ekonomicky aktivními a neaktivními jedinci.²⁹

²⁹ ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005, 93 s. ISBN 8086754340. str. 15

2 PILÍŘOVÉ USPOŘÁDÁNÍ PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ

Podoba penzijních systémů jednotlivých států je ovlivněna několika ukazateli, mezi které patří zejména tradice země, její historický vývoj, stupeň ekonomické vyspělosti, aktuální vývoj v politické sféře a také implementace popř. respektování mezinárodních smluv. Každý penzijní systém by měl účastníkům zajistit návratnost vložených peněžních prostředků, a také by měl občany motivovat k individuální odpovědnosti k zajištění se při sociálních událostech.³⁰

Penzijní systém každého státu EU je do určité míry specifický s odlišnými parametry. Většinou se jedná o modifikaci tzv. tří pilířového systému. Prvním pilířem důchodového systému se rozumí státem garantované důchodové systémy, které jsou označeny jako základní všeobecné důchodové systémy. Druhý pilíř zahrnuje doplňkový důchodový systém, který je založen na zaměstnavatelských aktivitách³¹ a třetím pilířem se rozumí soukromé aktivity občanů, tedy komerční produkty založené výhradně na dobrovolné bázi.³²

2.1 Základní všeobecný důchodový systém

První pilíř důchodového systému zahrnuje ve většině zemí veškeré obyvatelstvo daného státu, lze říci, že je povinný a univerzální. Fungování základního všeobecného systému je garantováno státem, je založen na mezigenerační solidaritě. Tedy solidaritě současných přispěvovatelů do systému k těm, jež dávky v současnosti pobírají. První pilíř bývá ve většině případů financován průběžným způsobem. Z uvedené literatury vyplývá, že základní systém může být modifikován do třech variant. První alternativou je vyplácení dávky jedincům, jež se nachází v hmotné nouzi, nemohou vlivem sociální události získat peněžní prostředky svépomocí. Tato dávka je poskytována bez ohledu na věk jedince a většinou není považována za klasické důchodové zabezpečení. Druhým způsobem, jak distribuovat dávky z prvního pilíře, je poskytování minimálních důchodů všem jedincům, jež splnili určité kritérium, zpravidla dosažení jisté věkové hranice. Základní všeobecný důchodový systém může rozdělovat dávky,

³⁰ ŠELEŠOVSKÝ, Jan. *Fondové financování jako faktor diverzifikace veřejných financí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 120 s. ISBN 8021030658. str. 50

³¹ Uvedeno dle Gregorové, ve skutečnosti se jedná nejen o zaměstnavatelské aktivity, ale také o různé formy spoření.

³² GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 53

které jsou přesně určeny na základě zaplacených příspěvků do systému. Je realizován jako systém pojistný.³³

2.2 Doplnkové důchodové systémy

Doplňkové důchodové systémy jsou ve většině případů vytvářeny jako nadstavby k základním důchodovým systémům. V rámci pilířového vymezení je lze zařadit do druhého pilíře. Nemají univerzální rozsah ani povinný charakter, jsou tvořeny na základě soukromé iniciativy na dobrovolné bázi³⁴. Ve většině států jsou doplňkové důchodové systémy financovány kapitálově. Je vytvořen fond, do kterého přispívají zaměstnanci a zaměstnavatelé, fond není státního charakteru. Tato forma důchodu se vyznačuje velkou variabilitou mezi jednotlivými státy a zaměstnavateli. Existuje zde také spousta rizik a nejasností, jako příklad lze uvést riziko spojené se špatnou ekonomickou situací a nevhodným hospodařením s vloženým kapitálem. Může dojít k situaci, kdy fond nevytvoří dostatečné množství peněžních prostředků k vyplácení budoucích dávek. Nestandardizovanou problematikou zůstává v některých zemích přechod mezi zaměstnavateli a s tím spojené převádění nároků vzniklých v důsledku zaplacených příspěvků u předchozích zaměstnavatelů. Garance státu u doplňkových důchodových systémů spočívá především ve vytvoření legislativy, stanovení základních pravidel fungování systému a technickém dohledu nad financováním tohoto pilíře. Garanci státu nelze rozhodně chápat jako garanci dosažení určitého výnosu, dávky atp. K vytváření druhých pilířů důchodových systémů dochází kvůli snaze o zvýšení vyplácených důchodů. Jedinci tak není vyplácena dávka pouze z pilíře prvního, ale tato dávka je posílena o hodnotu vyplácenou z pilíře druhého, dochází tak ke zvýšení náhradového poměru mezi mzdou získávanou v době ekonomické aktivity a dávkou vyplácenou v poproduktivním věku.³⁵

³³ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 54–55

³⁴ Dobrovolnost je zde chápána nikoli jako dobrovolnost jedince se k systému přihlásit, ale jako dobrovolnost vzniku tohoto systému. Ani toto pravidlo neplatí výlučně, vznik 2. Pilíře může vzniknout ze zákona stejně tak jako na dobrovolné bázi.

³⁵ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. Vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 58–64

2.3 Důchodové spoření

Za třetí pilíř se považuje důchodové spoření, díky kterému může jedinec ještě zvýšit dávku, která je vyplácena z prvního a druhého pilíře. Důchodové spoření je zcela dobrovolné a je založeno na individuálním vztahu mezi institucí poskytující důchodové spoření a jednotlivcem. Tato forma spoření není státem garantována, podpora státu se projeví zejména v poskytování daňových výhod k důchodovému spoření. V rámci třetího pilíře je nutno počítat s inflačním rizikem, které se může v důsledku dlouhodobého horizontu projevit a negativně tak ovlivnit očekávaný výnos a výplatu dávky.³⁶

2.4 Možnosti uspořádání penzijního systému

Před implementací penzijního systému musí být jasně stanoveny základní charakteristiky, které má penzijní systém naplňovat. V podkapitole 2.4 je vytvořen přehled alternativ, které posoudí jednotlivá uspořádání penzijních systémů na základě charakteristik, které byly definovány v kapitole první. Možnosti uspořádání penzijního systému budou popsány na základě různých pramenů.

2.4.1 Používaná uspořádání v důchodových systémech

Literatura uvádí čtyři různé reálně existující podoby penzijních systémů. Každá varianta splňuje jiná vybraná kritéria, která byla podrobně popsána v první kapitole. Pro potřeby diplomové práce jsou definovány varianty uspořádání penzijního systému dle kritérií publikace Šelešovský.³⁷ Každý penzijní systém musí mít vymezeny:

- státní garanci,
- osobní rozsah systému,
- účast osob,
- solidaritu,
- daňové zvýhodnění,
- správu systému,

³⁶ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032. str. 68–69

³⁷ ŠELEŠOVSKÝ, Jan. *Fondové financování jako faktor diverzifikace veřejných financí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 120 s. ISBN 8021030658. str. 51–52

- vztah mezi příspěvkem a dávkou,
- způsob financování.

Na základě uvedených kritérií lze sestavit čtyři alternativy uspořádání penzijních systémů, které znázorňuje následující tabulka.

Tabulka č. 2: Používaná uspořádání v důchodových systémech

Kritérium	Varianta 1	Varianta 2	Varianta 3	Varianta 4
Státní garance	ano	ano	ano	ne
Osobní rozsah	všichni výdělečně činní	všichni výdělečně činní	všichni výdělečně činní	skupiny osob
Účast osob	povinná	povinná	povinná	dobrovolná
Financování	průběžné	průběžné	kapitálové	kapitálové
Vztah příspěvků a dávek	dávkově definované	příspěvkově definované	příspěvkově definované	příspěvkově i dávkově definované
Výše dávek	pevná částka nebo závislá na předchozím výdělku a době pojištění	závislá na výši zaplacených příspěvků a době dožití	závislá na výši zaplacených příspěvků	závislá na výši zaplacených příspěvků
Solidarita	mezigenerační a příjmová	mezigenerační	žádná	žádná
Daňová zvýhodnění	ano	ano	ano	ano
Správa systému	státní nebo veřejná	státní nebo veřejná	soukromá	soukromá

Zdroj: BRDEK, Miroslav, Hana JÍROVÁ a Vojtěch KREBS. Trendy v evropské sociální politice. Praha: ASPI, 2002. 251 s. ISBN 8086395251, str. 110

Alternativa 1 představuje dávkově definovaný a průběžně financovaný systém. Jedná se o model využívaný v rámci základního povinného důchodového pojištění jakožto základ 1. pilíře. Alternativa 2 zobrazuje NDC systém, tedy průběžně financovaný a příspěvkově definovaný systém. Alternativa 3 je vyobrazením tzv. povinného spoření, tedy kapitálově financovaný systém s příspěvkově definovanou dávkou. Poslední alternativa vyobrazuje systém,

který je kapitálově financovaný a může být definován dávkově nebo příspěvkově. Tato forma penzijního systému je charakteristická pro dobrovolné doplňkové důchodové systémy. Alternativa 4 zahrnuje individuální zabezpečení a také zaměstnanecké plány.³⁸

2.4.2 Srovnávací matice³⁹

Druhé vyobrazení uspořádání penzijního systému je určitou alternativou k předešlému vyobrazení. Čtyři základní varianty důchodových systémů, se kterými se lze v praxi setkat jsou znázorněny pomocí matice, kdy je každý důchodový systém charakterizován kombinací způsobu financování (průběžné nebo fondové) a vztahem mezi příspěvkem a dávkou.

Tabulka č. 3: Srovnávací matice důchodových systémů

	Průběžně financovaný	Fondově financovaný
Příspěvkově definovaný	NDC	FDC
Dávkově definovaný	NDB	FDB

Zdroj: upraveno dle GORA, M., PALMER, E. *Shifting Perspectives in Pensions* [online]. 2004 [cit. 2013-12-17]. Dostupné z WWW: <<http://ftp.iza.org/dp1369.pdf>>

Nejvíce typickou variantou důchodového systému je tzv. NDB. Jedná se o kombinaci dávkově definovaného systému, který je průběžně financovaný. Příjmy NDB systému lze vypočítat jako násobek počtu ekonomicky aktivních obyvatel, průměrného vyměřovacího základu a příspěvkové sazby. Příjmy systému musí pokrýt jeho výdaje, které zahrnují vyplacené důchody a administrativní náklady. Mezi výhody systému patří příjmová solidarita, nízké administrativní náklady, rizika nese stát a automatická indexace odolná vůči inflaci. Naopak nevýhody NDB systému jsou citlivost na demografické změny, náchylnost k politickým zásahům, nízké motivace jedinců a obtížnost změny systému. Tento systém je charakteristický pro 1. pilíř důchodového systému a je používán v České republice.

Druhou možnou variantou důchodového systému je tzv. FDC. Tento systém je příspěvkově definovaný a fondově financovaný. Systém je vyrovnaný pokud zhodnocené příspěvky vzhledem

³⁸ ŠELEŠOVSKÝ, Jan. *Fondové financování jako faktor diverzifikace veřejných financí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 120 s. ISBN 8021030658, str. 52–55

³⁹ JAHODA, Robert. *Český důchodový systém z pohledu veřejných financí*. [online] [cit. 31-03-2014, 11.06].

Dostupné na WWW:

<https://is.muni.cz/auth/el/1456/jaro2012/BPV_VEF1/um/6240789/4._Duchodovy_system_2011.pdf>

k naději na dožití pokryjí výplatu důchodů a administrativní náklady. K výhodám systému lze zařadit vyšší zásluhovost, ohled na preference jednotlivců, vyšší odolnost vůči demografickým rizikům, vyšší kvalita služeb díky konkurenci, průhlednost a transparentnost. Nevýhody systému jsou vyšší náklady na administrativu, rizika nesou účastníci, obtížná předvídatelnost dávek, potlačení solidarity, inflační rizika, politická rizika a finančně náročný přechod z jiného systému. FDC je používán např. na Slovensku, je typický pro 2. pilíř důchodového systému.

Příspěvkově definované systémy, které jsou financovány průběžně, jsou nazývány NDC. Tato hybridní forma důchodového systému byla z části popsána už výše v textu. Příspěvky a jejich zhodnocení s ohledem na naději na dožití musí pokrýt vyplácené dávky a administrativní náklady. Jako výhody systému lze jmenovat vazbu mezi příspěvkem a dávkou, pozitivní vliv na trh práce a snadný přechod oběma směry. Systém je vhodný v případě málo rozvinutého kapitálového trhu. Jako negativa systému nelze opomenout složitost pro účastníky, demografické riziko, náročnost na vstupní data a politické riziko. NDC systémy jsou používány např. ve Švédsku nebo v Itálii.

Poslední variantou důchodového systému je FDB systém, tedy fondově financovaný systém s definovanou dávkou. Tato forma důchodového systému se vyskytovala v minulosti a byla spojena se zaměstnaneckými penzijními plány.

3 CHARAKTERISTIKA VYBRANÝCH PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ EVROPSKÉ UNIE

Třetí kapitola se zabývá penzijními systémy vybraných zemí Evropské unie. Popsané systémy budou sloužit ke srovnání s důchodovým systémem České republiky. Pro diplomovou práci jsou vybrány důchodové systémy Slovenska, Rakouska, Polska a Dánska. Důvodem výběru prvních třech států je jistá podobnost s Českou republikou, ať už se jedná o kořeny historické nebo současnou ekonomickou či demografickou situaci. V těchto státech proběhla v minulých letech důchodová reforma a mohou tak představovat inspiraci nebo ponaučení pro reformu českého penzijního systému. Dánský penzijní systém je analyzován, protože se považuje za nejlepší důchodový systém světa.

3.1 Slovensko

Důchodový systém Slovenské republiky prošel v posledním desetiletí značnými změnami. Před důchodovou reformou, která začala v roce 2003, se slovenský důchodový systém velmi podobal systému českému. Slovenský systém stál pouze na jednom pilíři, který byl průběžně financován a vykazoval prvky mezigenerační solidarity. Po provedené reformě došlo k systémové změně a vznikl tří pilířový systém.

Skutečnost, že provést důchodovou reformu bylo nutné, potvrzují demografické prognózy. Demografická krize se vyvíjí velmi podobně jako v jiných zemích. V současnosti se na důchod jednoho slovenského penzisty skládají 4 ekonomicky aktivní, zatímco za 30 let to budou pouze 2 ekonomicky aktivní na jednoho důchodce. Pokud by Slovensko nepřistoupilo k reformě, pak by důchody v budoucnosti klesly na polovinu, popřípadě by se musely dvakrát zvýšit odvody na důchodové pojištění.⁴⁰

V roce 2013 činila výše veřejných výdajů na penze 7 % hrubého domácího produktu, toto číslo je mírně pod průměrem zemí OECD. Očekávaná délka života při narození je 75,3 let, což je o 4,6 let méně než průměr OECD. Populace obyvatel nad 65 let tvoří 19,2% podíl

⁴⁰ Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce*. [online] [cit. 19-02-2014, 15.36]. Dostupné na WWW: <<http://www.investujeme.cz/slovensky-duchodovy-system-v-kostce/>>

na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, což je o celých 6,3 % méně než je průměr OECD. Průměrná penze na Slovensku dosahovala v roce 2013 71,2 % čisté průměrné mzdy.⁴¹

3.1.1 První pilíř – důchodové pojištění

Důchodové pojištění je na Slovensku upraveno zákonem č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení. Důchodové pojištění spadá pod kompetence Sociální pojišťovny, která je veřejnoprávní institucí a má za cíl zabezpečit důchodové a nemocenské pojištění. První pilíř spadá pod sociální pojištění a nikoli pod sociální zabezpečení, jak tomu bylo v minulosti.⁴² První pilíř důchodového systému je dávkově definovaný a průběžně financovaný, je také postaven na principu zásluhovosti. Zásluhovost je chápána jako propojení výše odvodů do systému s výší poskytovaných dávek. Nároky na důchodové dávky jsou diferencovány podle zaplaceného pojistného. Zaplacené pojistné je hlavním zdrojem financování důchodového pojištění. První pilíř je spravován Sociální pojišťovnou a je tvořen dvěma samostatnými podsystemy, starobním pojištěním a invalidním pojištěním. Důchodové pojištění je ze zákona povinné, zákon o sociálním pojištění dává možnost účastnit se prvního pilíře i dobrovolně.⁴³

Co se týče důchodového věku, ten je stanoven na 62 let jednotně pro muže a ženy. Tato věková hranice se začne uplatňovat pro muže narozené po roce 1946 a pro ženy narozené po roce 1962. Důchodový věk před reformou byl pro muže 60 let a pro ženy 53–57 let v závislosti na počtu dětí. Pro muže narozené před rokem 1946 a pro ženy narozené před rokem 1962 se původní důchodový věk prodlužuje postupně o stanovený počet kalendářních měsíců až k důchodovému věku 62 let.⁴⁴ Nárok na starobní důchod vzniká občanovi minimálně po 15 letech účasti na důchodovém pojištění a při dosažení důchodového věku.⁴⁵

Slovenský důchodový systém umožňuje účastníkovi odejít do důchodu dříve než je požadovaný důchodový věk, pokud jsou splněny 3 podmínky. Účastník musí mít

⁴¹ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Slovak Republic*. [online] [cit. 01-03-2014, 10.20]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

⁴² Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce*. [online] [cit. 19-02-2014, 17.20]. Dostupné na WWW: <<http://www.investujeme.cz/slovensky-duchodovy-system-v-kostce/>>

⁴³ MPSVR. *Dôchodkový systém. I. pilier – dôchodkové poistenie*. [online] [cit. 19-02-2014, 9.26]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/i-pilier-dochodkove-poistenie/>>

⁴⁴ MPSVR. *Dôchodkový systém. I. pilier – dôchodkové poistenie*. [online] [cit. 19-02-2014, 9.46]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/dochodkovy-vek/>>

⁴⁵ Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce*. [online] [cit. 19-02-2014, 17.37]. Dostupné na WWW: <<http://www.investujeme.cz/slovensky-duchodovy-system-v-kostce/>>

maximálně 2 roky do dosažení důchodového věku, musí splnit požadavek 15 let pojištění a dosažení určité výše důchodové dávky. Pro přiznání předčasného důchodu je nutno dosáhnout penze, která je vyšší než 1,2 krát úroveň životního minima pro dospělého jedince. Tato částka, tedy minimální výše důchodu, v současnosti představuje 233,49 EUR, což je ekvivalent 29 % průměrné mzdy. S odchodem do předčasného důchodu je spojeno krácení důchodové dávky. Toto krácení je ve výši 0,5 % za každých 30 dní, o které je účastníkovi přiznán důchod dříve před dosažením řádného důchodového věku. Pokud bychom se bavili o opačné situaci, tedy o pozdějším odchodu do důchodu, pak se důchodová dávka naopak zvyšuje o 0,5 % za každých 30 dní po dosažení řádného důchodového věku.⁴⁶

3.1.2 Druhý pilíř – starobní důchodové spoření

Od 1. ledna 2005 vznikl druhý pilíř – starobní důchodové spoření. Druhý pilíř důchodového systému Slovenské republiky je založen na fondovém financování a je příspěvkově definovaný. Starobní důchodové spoření je upraveno zákonem č. 43/2004 Z. z. o starobnom dôchodkovom sporení. Vložené peněžní prostředky od účastníků druhého pilíře jsou spravovány důchodovými správcovskými společnostmi. Druhý pilíř spolu s pilířem prvním mají zabezpečit účastníkům příjem ve stáří, popřípadě pozůstalým zajistí příjem v případě úmrtí účastníka. Výše dávky, která je vyplácena v rámci důchodového spoření, závisí na výši zaplacených příspěvků, délce spoření, zhodnocení a na zvoleném způsobu vyplácení důchodové dávky. Každému spořiteli jsou jeho finanční prostředky vedeny na jeho osobním účtu, jsou jeho majetkem po celou dobu spoření. Prostředky naspořené ve druhém pilíři podléhají dědickému řízení. Druhého pilíře se lze účastnit pouze za předpokladu, že jsme účastni prvního pilíře, avšak tento vztah neplatí recipročně.

Výše odvodů do jednotlivých pilířů slovenského důchodového systému závisí na účasti či neúčasti dané osoby v druhém pilíři. Pojištěnec, tedy osoba účastna pouze prvního pilíře, odvádí 18 % z vyměřovacího základu Sociální pojišťovně. V případě spořitele, tedy osoby účastnící se prvního i druhého pilíře, se odvádí opět 18 % Sociální pojišťovně, která však 4 % postoupí důchodové správcovské společnosti.⁴⁷ Příspěvky na starobní důchodové spoření se dělí na povinné a dobrovolné. Ta 4 %, jež jdou přes Sociální pojišťovnu, jsou povinným příspěvkem,

⁴⁶ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Slovak Republic*. [online] [cit. 21-02-2014, 14.10]. Dostupné na WWW: < http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en.jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01 >

⁴⁷ při zavedení druhého pilíře se odvádělo 9 %, poté sníženo na 4 %

pokud jsme spořitelem. Zákon umožňuje odvádět na důchodové spoření pro zájemce více než stanovená 4 %. Výše dobrovolných příspěvků není omezená, ale daňově zvýhodněny jsou jen další 2 % z odvodů. Současná 4% sazba, která je stanovena jako odvod v rámci druhého pilíře, bude od roku 2017 do roku 2024 každý rok zvyšována o 0,25 %, až dosáhne požadovaných 6 % v roce 2024.⁴⁸

Vstup do druhého pilíře je dobrovolný⁴⁹, je podmíněn vznikem účasti na důchodovém pojištění a věkem účastníka. Pouze do 35 let je možno vstoupit do druhého pilíře, po vstupu již není možnost z druhého pilíře vystoupit. Z hlediska pobírání dávek je nutno zmínit, že pokud jsme spořitelem a je nám vyplácen důchod i z druhého pilíře, tak se důchodová dávka vyplácená z pilíře prvního krátí v poměrné výši.⁵⁰

V současnosti jsou důchodové správcovské společnosti povinny vytvářet dluhopisový garantovaný důchodový fond, který investuje do peněžních a dluhopisových finančních instrumentů, a akciový negarantovaný důchodový fond investující do široké škály akcií i jiných investičních nástrojů. Jiné typy důchodových fondů, například smíšené a indexové fondy, mohou správcovské důchodové společnosti vytvářet na základě vlastního uvážení.⁵¹

3.1.3 Třetí pilíř – doplňkové důchodové spoření

Třetí pilíř slovenského důchodového systému je nazýván doplňkové důchodové spoření a je legislativně upraven zákonem č. 650/2004 Z. z. o doplnkovom dôchodkovom sporení. Doplňkové důchodové spoření je další možností, jak si spořit na důchod, a toto spoření je zcela dobrovolného charakteru. Finanční prostředky účastníků jsou spravovány doplňkovými penzijními společnostmi. Účastníkem doplňkového důchodového spoření je osoba starší 18 let, která uzavřela účastnickou smlouvu s doplňkovou penzijní společností. Na doplňkové penzijní spoření vkládá příspěvky účastník, popřípadě může na tuto formu spoření přispívat

⁴⁸ Zákon č. 43/2004 Z.z., o starobnom dôchodkovom sporení; § 22

⁴⁹ při zavedení byl vstup povinný pro nově příchozí do zaměstnání, pro prvopojištěné osoby

⁵⁰ MPSVR. *Dôchodkový systém. II. pilier – starobné dôchodkové sporenie*. [online] [cit. 19-02-2014, 13.00]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/>>

⁵¹ MPSVR. *Dôchodkový systém. Najvýznamnejšie zmeny v starobnom dôchodkovom sporení platné od 1. januára 2013*. [online] [cit. 21-02-2014, 10.00]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/na-stiahnutie/>>

zaměstnavatel. Tyto příspěvky jsou zhodnocovány na kapitálovém trhu doplňkovou důchodovou společností.⁵²

Na závěr podkapitoly 3.1 si dovolím krátké zhodnocení provedené důchodové reformy na Slovensku. Slovenská důchodová reforma se velmi nápadně podobá české důchodové reformě, která však následovala s několikaletým odstupem, a díky tomu nám umožňuje vyvarovat se chyb, kterých se naši sousedé dopustili. Krátce po zavedení druhého pilíře do slovenského penzijního systému s výší odvodu 9 % se ukázalo, že je toto procento příliš velké. Původně odváděných 9 % do soukromých penzijních fondů na úkor státního rozpočtu způsobilo obrovský deficit prvního pilíře, který Slováci nebyli schopni financovat. Narůstající deficit byl financován nejdříve z příjmů z privatizace, posléze ze státního rozpočtu. Zavedení druhého pilíře jako povinného pro prvopojistitele se nesetkalo s úspěchem a bylo nutno druhý pilíř modifikovat plně na dobrovolnou bázi. Velmi rozporuplně působí zhodnocení vložených peněžních prostředků správcovskými fondy, které nenaplnily očekávání jejich výnosnosti, která se pohybuje na hranici inflace.⁵³ Provedení systémové změny je vždy velkým zásahem pro celý systém i stát jako takový. Zhodnocení úspěšnosti či neúspěšnosti provedené reformy bude možné až po mnoha letech.

⁵² MPSVR. *Dôchodkový systém. III. pilier – doplnkové dôchodkové sporenie*. [online] [cit. 19-02-2014, 14.20]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplnkove-dochodkove-sporenie/>>

⁵³ Uzijsiduchod.cz. *Jak funguje důchodový systém na Slovensku?* [online] [cit. 19-02-2014, 14.27]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/jak-funguje-duchodovy-system-na-slovensku/>>

3.2 Rakousko

Od 1. ledna 2005 vstoupil v platnost zákon o harmonizaci rakouského penzijního systému. Hlavním bodem zákona bylo zavedení jednotného důchodového systému pro všechny ekonomicky aktivní pod 50 let věku. Díky této úpravě byl nahrazen původní důchodový systém, který se skládal z mnoha penzijních schémat diferencovaných pro jednotlivé účastníky, pro zaměstnance soukromého sektoru, OSVČ, zemědělce či pro zaměstnance civilních služeb.⁵⁴

Hlavním principem rakouského důchodového systému je udržení životní úrovně i po skončení výdělečné činnosti, tedy v důchodovém věku. Rakouský důchodový systém stojí na třech pilířích. Prvním pilířem je zákonné důchodové pojištění (Gesetzlichen Pensionsversicherung), druhý pilíř tvoří zaměstnanecké penzijní aktivity (betrieblichen Altersvorsorge) a třetím pilířem jsou soukromé dobrovolné aktivity.⁵⁵ I přes řadu reforem uskutečněných v posledních letech zůstává stále primárním zdrojem příjmů důchodců první pilíř, který tvoří 95 % dávek starobních důchodců. Druhý a třetí pilíř mají pouze marginální zastoupení jako zdroje příjmů pro rakouské důchodce.⁵⁶

V roce 2013 činila výše veřejných výdajů na penze 13,5 % hrubého domácího produktu, toto číslo činí výrazně více než je průměr zemí OECD. Očekávaná délka života při narození je 81 let, což je lehce nad průměrem OECD. Populace obyvatel nad 65 let tvoří 29,7% podíl na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, což je o 4,2 % více než je průměr OECD. Průměrná penze v Rakousku dosahovala v roce 2013 77,6 % čisté průměrné mzdy.⁵⁷

3.2.1 První pilíř – zákonné důchodové pojištění

Prvním a zároveň nejdůležitějším pilířem je zákonné důchodové pojištění (PV). První pilíř pokrývá téměř 99 % ekonomicky aktivních obyvatel a je spravován samostatnými pojišťovacími

⁵⁴ Vlastní překlad: AUSTRIA: *Pension Projections 2004-2050*. [online] [cit. 01-03-2014,14.30]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf>

⁵⁵ Vlastní překlad: BMASK. Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz. *Finanzierung der Pensionsversicherung*. [online] [cit. 26-02-2014,10.10]. Dostupné na WWW: <http://www.bmask.gv.at/site/Soziales/Pensionen/Grundsatzfragen_Berichte_und_Studien/Finanzierung_der_Pensionsversicherung>

⁵⁶ Vlastní překlad: AUSTRIA: *Pension Projections 2004-2050*. [online] [cit. 01-03-2014,14.30]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf>

⁵⁷ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Austria*. [online] [cit. 01-03-2014, 10.50]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

subjekty.⁵⁸ Zákonné důchodové pojištění v Rakousku je založeno na průběžném financování. Pojistné vybrané od současné pracovní generace je ihned alokováno do forem důchodových dávek. Rakouský důchodový systém je financován z příspěvků pojištěnců, jejich zaměstnavatelů, a také z příspěvků z veřejných zdrojů – daní. Stát financuje deficity, které vznikly v důsledku nepříznivého vývoje zaplaceného pojistného a poskytnutých důchodových dávek.⁵⁹ Důchodový systém poskytuje ze svého prvního pilíře kromě dávek starobních také dávky pozůstalostní a invalidní, přičemž druhé dvě zmíněné dávky tvoří asi jednu třetinu z celkových důchodových dávek. Penzijní nároky jsou spjaty s celoživotními příjmy a maximální výše důchodu, která dosahuje 80 % průměrné mzdy, lze dosáhnout po 45 letech pojištění a při dosažení řádného důchodového věku.⁶⁰

Nárok na důchod v Rakousku vzniká osobám, které dosáhly příslušného důchodového věku a které zároveň získaly potřebný počet let pojištění. Po splnění stanovených podmínek si zájemce o důchodovou dávku musí sám požádat o vyplácení důchodu u příslušného úřadu důchodového zabezpečení. Důchodový věk pro muže je stanoven na 65 let a pro ženy na 60 let. V následujících letech bude docházet ke zvýšení důchodového věku žen s cílem sjednocení důchodového věku pro muže a ženy na 65 let. Tohoto sjednocení bude dosaženo od roku 2033. Podmínka druhého kritéria, tedy získání potřebné doby pojištění je splněna, pokud žadatel platil důchodové pojištění nejméně 15 let v posledních 30 letech nebo 25 let za celý produktivní život.

Co se týče plateb do prvního pilíře, tak každý občan musí odvádět určitou část svého příjmu, kterého dosahuje v produktivním věku. Tato částka je uváděna v procentuálním vyjádření a činí celkem 22,8 % hrubého příjmu. Toto procento se rozděluje na dvě části, 10,25 % je sraženo zaměstnanci z jeho hrubé mzdy a 12,55 % je sazba, kterou za zaměstnance odvádí zaměstnavatel.

Rakouský penzijní systém, stejně tak jako výše popsany slovenský systém, umožňuje odchod do předčasného důchodu za stanovených podmínek. Před dosažením řádného důchodového věku je umožněno odejít do penze maximálně o 3 roky dříve, tedy v 62 letech u mužů a v 57 letech

⁵⁸ SLANÝ, Antonín a Vojtěch KREBS. *Sociální ochrana a důchodový systém*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 70 s. ISBN 8021033908. str. 49

⁵⁹ Vlastní překlad: BMASK. Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz. *Finanzierung der Pensionsversicherung*. [online] [cit. 26-02-2014,10.10]. Dostupné na WWW: <http://www.bmask.gv.at/site/Soziales/Pensionen/Grundsatzfragen_Berichte_und_Studien/Finanzierung_der_Pensionsversicherung>

⁶⁰ Vlastní překlad: AUSTRIA: *Pension Projections 2004-2050*. [online] [cit. 01-03-2014,14.30]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf>

u žen. Pokud se rakouský občan rozhodne odejít do důchodu dříve, pak musí počítat s krácením výše starobního důchodu, a to o 4,2 % za rok. Maximální možné snížení důchodu je limitováno výší 12,6 %. Rakouský důchodový systém nabízí i jiné varianty pro předčasný odchod do důchodu, a to zejména pro invalidní osoby nebo pro osoby těžce pracující za stanovených podmínek.

Na druhou stranu rakouský penzijní systém motivuje občany, aby byli déle ekonomicky aktivní a do důchodového věku odcházeli později. Občané, jež odloží svůj odchod do důchodu nad řádný důchodový věk stanovený pro odchod do důchodu, budou pobírat vyšší důchodové dávky a to o 4,2 % za rok práce po dosažení důchodového věku, avšak po dobu maximálně tří let, tedy do 63 respektive do 68 let. Důchodová dávka v současnosti činí za každý rok pojištění 1,78 % z vyměřovacího základu a se počítá nejlepších 24 výdělečných let. Tato lhůta postupně narůstá až do výše 40 let v roce 2028.⁶¹⁶²

3.2.2 Druhý pilíř – zaměstnanecké penzijní aktivity

Druhý pilíř představují zaměstnanecká penzijní schémata. V porovnání s prvním pilířem mají zaměstnanecké penzijní plány malý význam, i když v posledních letech roste počet účastníků i objem peněžních prostředků vázaných na tento pilíř.⁶³ Druhý pilíř má v Rakousku velmi dlouhou historickou tradici. Zaměstnanecká penzijní schémata jsou financována fondově.⁶⁴ V rámci druhého pilíře se lze setkat s následujícími typy spoření:

- penzijní fondy (Pensionnskassen);
- podnikové kolektivní pojištění (Betriebliche Kollektivversicherung);
- vnitřní účetní rezervy;
- podpůrné fondy;
- přímé pojištění.⁶⁵

⁶¹ Finance.cz. *Důchodový systém v Rakousku*. [online] [cit. 25-02-2014, 17.27]. Dostupné na WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/329063-duchodovy-system-v-rakousku/>>

⁶² Vlastní překlad: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Austria*. [online] [cit. 01-03-2014, 14.50]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

⁶³ Vlastní překlad: AUSTRIA: *Pension Projections 2004-2050*. [online] [cit. 01-03-2014, 14.30]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf>

⁶⁴ SLANÝ, Antonín a Vojtěch KREBS. *Sociální ochrana a důchodový systém*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 70 s. ISBN 8021033908. str. 49

⁶⁵ Vlastní překlad: Pension funds online. *Country Profiles - Austria*. [online] [cit. 26-02-2014, 9.20]. Dostupné na WWW: <<http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/austria/27>>

Zaměstnanci a zaměstnavatelé se mohou v rámci kolektivní smlouvy domluvit na vzniku zaměstnaneckého penzijního plánu. Tento penzijní plán má většinou podobu zaměstnaneckého penzijního fondu (Pensionnskassen) u bankovní instituce. Méně často se pak vyskytují ostatní typy spoření jako penzijní připojištění, životní pojištění nebo fondy, které jsou přímo v režii zaměstnavatele. Příspěvky v rámci druhého pilíře jsou dobrovolné jak pro zaměstnavatele, tak pro zaměstnance a jsou daňově odečitatelnou položkou pro oba subjekty. Pro zaměstnavatele jsou odečitatelné pouze do výše 10 % zaměstnancovy hrubé mzdy. Penzijní fondy jsou úročeny minimálně 2,25 % ročně, tato výše je garantována, a mohou dosahovat i vyšší výnosnosti v závislosti na vývoji kapitálových trhů. Při uzavření smlouvy s penzijním fondem si může zaměstnanec vybrat, jestli se bude jednat o definovanou dávku či příspěvek. V případě definovaného příspěvku zaměstnanec přispívá až 10 % ze své hrubé mzdy. Pokud je ovšem definována dávka, tak jsou zaměstnanci vypočteny příspěvky na základě požadované důchodové dávky.

Penzi z druhého pilíře lze čerpat jednorázově nebo ve formě pravidelných měsíčních splátek. V případě změny zaměstnání nemusí mít účastníci strach, že by o naspořené prostředky přišli, protože mají možnost naspořené peněžní prostředky jednorázově vybrat nebo si je mohou převést k penzijnímu fondu nového zaměstnavatele.

Dalším typem zaměstnaneckého fondu, díky kterému si lze spořit na penzi je odstupní fond. Do odstupního fondu přispívají pouze zaměstnavatelé, zaměstnanci tuto možnost nemají. Výše příspěvku je ekvivalentní s 1,53 % zaměstnancovy hrubé mzdy. Lze přispívat i vyšší částkou, nicméně dobrovolná část na rozdíl od povinné části není odečitatelná z daní.⁶⁶

3.2.3 Třetí pilíř – individuální aktivity občanů

Třetí pilíř je chápán jako individuální aktivity jednotlivce. Zahrnuje penzijní připojištění a životní pojištění. Tato forma spoření na důchod nabývá v posledních letech na významu, je oblíbená spíše u vyšších příjmových vrstev.⁶⁷

Penzijní připojištění vzniklo v rakouském penzijním systému v roce 2003 pod označením Prämiengeförderte Zukunftsvorsorge (PZV). Účast ve třetím pilíři je zcela dobrovolná. PZV

⁶⁶ Investujeme.cz. *Rakouské penze aneb Bez práce nejsou koláče*. [online] [cit. 03-03-2014, 17.20]. Dostupné na WWW: <<http://www.investujeme.cz/rakouske-penze-aneb-bez-prace-nejsou-kolace/>>

⁶⁷ Vlastní překlad: AUSTRIA: *Pension Projections 2004-2050*. [online] [cit. 01-03-2014,14.30]. Dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf>

si může založit občan mladší 62 let, výše příspěvků je individuální a je určená ve smlouvě. Příspěvky jsou daňově uznatelným nákladem. Stát podporuje penzijní připojištění státními příspěvky, jejichž výše závisí na výši příspěvků účastníků. Každý rok je vyhlášována aktuální procentní sazba státních příspěvků. K výplatě penze z penzijního připojištění může dojít nejdříve ve 40 letech věku účastníka, pokud zároveň spoření trvá alespoň 10 let. Při výplatě penzijní dávky lze volit ze dvou variant, a to jednorázovou výplatu nebo pravidelnou měsíční penzi.⁶⁸

3.3 Polsko

Polsko je České republice velmi blízké ať z regionálního, kulturního, sociálního nebo historického hlediska. Vývoj obou zemí byl po celá desetiletí velmi podobný, proto se jeví jako zajímavé srovnat důchodový systém Polska s českým důchodovým systémem a zjistit, jestli jsou si tyto systémy podobné nebo odlišné.

Reforma v Polsku byla zahájena v roce 1999 jako důsledek finanční neudržitelnosti stávajícího průběžného systému. V souvislosti s polským důchodovým systémem se objevovala celá řada podnětů, které byly velmi nepříznivé a vedly k potřebě provést zásadní změny. Mezi důvody nepříznivého vývoje patřily zejména:

- stále se zvyšující trend předčasného odchodu do důchodu;
- zvýhodňování určitých kategorií důchodců;
- nízký důchodový věk;
- neúměrná valorizace starých důchodů;
- vysoký podíl důchodů ke mzdě (70 %).

Před provedením reformy dosahovaly náklady na důchodový systém téměř 16 % HDP a příspěvky na pojištění 45 % ze mzdy.

Důchodový systém po provedené reformě stojí na třech pilířích. První pilíř je financován průběžným způsobem z povinného základního důchodového pojištění. Druhý pilíř je financován fondovým způsobem. Třetí pilíř zahrnuje širokou nabídku státem podporovaných penzijních

⁶⁸ Investujeme.cz. *Rakouské penze aneb Bez práce nejsou koláče*. [online] [cit. 03-03-2014, 17.20]. Dostupné na WWW: < <http://www.investujeme.cz/rakouske-penze-aneb-bez-prace-nejsou-kolace/> >

programů, jako například produkty životního pojištění, investiční fondy nebo zaměstnanecká penzijní schémata.

Nově zavedený systém je povinný pro osoby, které byly k 1. 1. 1999 mladší než 30 let. Tyto osoby se tedy musí povinně účastnit prvního a druhého pilíře. Osoby mezi 31 a 50 lety se mohly rozhodnout, jestli zůstanou pouze v prvním pilíři nebo se budou účastnit i pilíře druhého. Pro osoby nad 50 let věku zůstal platný důchodový systém dle dosavadních právních předpisů, jsou účastny pouze základního důchodového pojištění.⁶⁹

Polsko má smíšený důchodový systém, je spravován částečně veřejnými a částečně soukromými subjekty. První i druhý pilíř jsou příspěvkově definované.⁷⁰

V roce 2013 činila výše veřejných výdajů na penze 11,8 % hrubého domácího produktu, toto číslo činí o 3 % více než je průměr zemí OECD. Očekávaná délka života při narození je 76,3 let, což je lehce pod průměrem OECD. Populace obyvatel nad 65 let tvoří 21,6% podíl na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, což je o 3,9 % méně než je průměr OECD. Průměrná penze v Polsku dosahovala v roce 2013 48,2 % čisté průměrné mzdy.⁷¹

3.3.1 První pilíř – základní důchodové pojištění

Základní důchodové pojištění zahrnuje většinu polských občanů, zaměstnance stejně tak jako osoby samostatně výdělečně činné. Existují zde ale i speciální režimy například pro zemědělce, horníky, soudce nebo policisty. Tento pilíř je spravován Úřadem pro sociální zabezpečení (ZUS).⁷²

První systém je povinný a jeho struktura je celkem složitá, je rozdělen do tří pásem. Nultý pás zahrnuje všechny občany, kteří splní povinný počet let účasti na důchodovém pojištění.

⁶⁹ SLANÝ, Antonín a Vojtěch KREBS. *Sociální ochrana a důchodový systém*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 70 s. ISBN 8021033908. str. 56–57

⁷⁰ Vlastní překlad z: COUNTRY PROFILES. *Pension Adequacy in the European Union 2010–2050* [online] [cit. 10-03-2014, 9.25]. Dostupné na WWW: <http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_country_profiles.pdf>

⁷¹ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Poland*. [online] [cit. 10-03-2014, 10.10]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

⁷² Vlastní překlad z: COUNTRY PROFILES. *Pension Adequacy in the European Union 2010–2050* [online] [cit. 10-03-2014, 9.25]. Dostupné na WWW: <http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_country_profiles.pdf>

Při splnění této podmínky je každému jedinci přiznána minimální penze. Dávky z prvního pásu jsou odvozeny od výše příjmů. Druhý pás jsou doplňkové důchody, které účastník získá investicí do fondů pod státním dozorem. Každý občan má přidělen virtuální účet, kde se mu počítá výše příspěvků i s úroky.⁷³

Zákonný důchodový systém je financován z příspěvků na důchodové zabezpečení ve stáří. Příspěvky činí 19,52 % z hrubé mzdy, tato sazba se dělí rovným dílem mezi zaměstnance a zaměstnavatele. Celkové příspěvky shromažďuje Úřad pro sociální zabezpečení, který je rozděluje v příslušném poměru pro první a druhý pilíř.⁷⁴

Příspěvek, který je určen pouze pro první pilíř, činí 12,22 % popřípadě 19,52 % z hrubé mzdy. Záleží na tom, jestli je jedinec účasten druhého pilíře nebo ne. Vyšší sazbu odvádí účastníci, kteří jsou činní pouze v rámci základního důchodového systému. Minimální důchod je stanoven na 25 % průměrné měsíční mzdy.

Minimální věková hranice pro odchod do důchodu je stanovena na 65 let pro muže a 60 let pro ženy. V současnosti však dochází k prodlužování věku pro odchod do důchodu s cílem sjednocení důchodového věku na 67 let jednotně pro muže i ženy. Tohoto sjednocení bude dosaženo v roce 2040 u žen a v roce 2020 u mužů. Co se týče minimální doby pojištění pro přiznání řádného starobního důchodu, je stanoveno na 25 let pro muže a 20 let pro ženy.⁷⁵

Starý penzijní systém platící pro občany narozené před rokem 1949 nabízel různé formy předčasných důchodů pro specifické skupiny. Předčasné důchody byly nabízeny horníkům, železničářům, učitelům, lidem pracujících ve specifických podmínkách a také ženám. Od roku 2009 platí nová právní úprava týkající se předčasných důchodů. V tomto nově upraveném penzijním systému je vytvořen specifický seznam pro předčasné důchody na základě lékařského posudku. Tento seznam zahrnuje kolem 270 000 pracovníků, kterým bude přiznán nárok na předčasný důchod. Předčasný důchod lze pobírat po dobu 5–10 let před řádným důchodovým

⁷³ Uzijsiduchod.cz. *Důchodový systém v Polsku* [online] [cit. 08-03-2014, 10.27]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/duchodovy-system-v-polsku/>>

⁷⁴ Vlastní překlad z: COUNTRY PROFILES. *Pension Adequacy in the European Union 2010–2050* [online] [cit. 10-03-2014, 9.25]. Dostupné na WWW:

<[http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_count](http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_country_profiles.pdf)

[ry_profiles.pdf](http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_count_ry_profiles.pdf)>
⁷⁵ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Poland*. [online] [cit. 10-03-2014, 10.10]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

věkem a je financován ze státního rozpočtu a z části také z příspěvků, které platí zaměstnavatelé. Polský důchodový systém nabízí možnost předčasného důchodu osobám, které jsou nezaměstnané a do řádného důchodového věku jim chybí maximálně 5 let. Podmínkou je, že tyto osoby jsou nezaměstnané kvůli propuštění ze zaměstnání v důsledku bankrotu firmy nebo restrukturalizace. Předčasný důchodový věk je umožněn pro nezaměstnané ženy od 55 let a pro nezaměstnané muže od 60 let věku.

Polský důchodový systém také umožňuje pozdější odchod do důchodu. Věková hranice pro pozdější odchod do důchodu není nijak limitována. Stát motivuje občany, aby zůstali déle ekonomicky aktivní tím, že jim vyplácí vyšší extra penzi.⁷⁶

3.3.2 Druhý pilíř – penzijní fondy

Druhý pilíř polského důchodového systému je financován fondovým způsobem. Příspěvky jsou odváděny do otevřených penzijních fondů, kterých je v Polsku celkem 15. Výnosy těchto fondů nejsou příliš velké, fondy investují do konzervativních finančních instrumentů a výnosy jsou nižší než inflace.⁷⁷ Tyto fondy jsou spravovány soukromými investičními společnostmi. Druhý pilíř je tedy spravován soukromě, ale pod státním dohledem.⁷⁸

Příspěvek do druhého pilíře byl stanoven na 7,3 % z hrubé mzdy, nicméně v současnosti je tato částka snížena. V roce 2011, kdy ke změně došlo, byla sazba 2,3 %. Zbývajících 5 % bylo kumulováno na individuálním podúčtu. Příspěvky v rámci druhého pilíře by se měly postupně navyšovat až na hodnotu 3,8 % v roce 2017. Nyní, v roce 2014, je do druhého pilíře odváděno 3,1 % a 4,2 % jsou kumulovány na individuálním podúčtu. Peněžní prostředky naspořené v druhém pilíři se v případě úmrtí účastníka stávají předmětem dědického řízení.⁷⁹

⁷⁶ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Poland*. [online] [cit. 10-03-2014, 11.50]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

⁷⁷ Uzijsiduchod.cz. *Důchodový systém v Polsku* [online] [cit. 08-03-2014, 10.27]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/duchodovy-system-v-polsku/>>

⁷⁸ Vlastní překlad z: COUNTRY PROFILES. *Pension Adequacy in the European Union 2010–2050* [online] [cit. 10-03-2014, 9.25]. Dostupné na WWW: <http://www.sozialministerium.at/cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_count_ry_profiles.pdf>

⁷⁹ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Poland*. [online] [cit. 10-03-2014, 11.10]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

3.3.3 Třetí pilíř – dobrovolné spoření

Třetí pilíř je založen na dobrovolné bázi. Tvoří jej zaměstnanecké penzijní plány a individuální životní pojištění. Tento pilíř je velmi podobný tomu českému. Občané si sami volí spořicí variantu i výši příspěvků do systému. Třetí pilíř je podporován státem prostřednictvím státních příspěvků a daňových výhod. Nárok na dávky ze třetího pilíře má účastník při dosažení 60 let věku. Pokud účastník zemře před dosažením tohoto věku, pak jsou naspořené finanční prostředky předmětem dědického řízení. V současnosti se třetího pilíře v Polsku účastní jen velmi malé procento obyvatel (asi 4 %).⁸⁰

Zpočátku byla polská důchodová reforma hodnocena velmi pozitivně. Nicméně postupem času se ukázalo, že byla zahájena bez dostatečné přípravy legislativní i technické. Rozsah reformy i transformační náklady byly obrovské. V současnosti jsou tyto problémy jasně viditelné, a to především na penzijním dluhu Polska, který je největší ze všech středoevropských států. V souvislosti s komplikovaným systémem se pojí vysoké administrativní náklady, které tvoří 6–10 % celkových penzijních příspěvků.⁸¹

V současnosti opět dochází k velkým změnám v souvislosti s polským penzijním systémem. Kvůli velkému státnímu dluhu, který dosahuje téměř 60 % HDP, budou staženy a následně skartovány polské státní dluhopisy, které drží penzijní fondy. Tato skutečnost bude mít za následek, že polovina z dosud uspořené prostředků v rámci druhého pilíře bude zabavena. Díky tomuto kroku by se měl snížit státní dluh o téměř 10 %. Stát také plánuje vyvést z penzijních fondů část střadatelů, aby došlo ke snížení nákladů. Účastníci druhého pilíře dostanou na vybranou, zda chtějí zůstat v penzijních fondech, nebo jestli budou převedeni do státního průběžného systému. V prosinci 2013 byla tato změna schválena prezidentem.⁸² V termínu odevzdání diplomové práce nebyl další postup zřejmý.

⁸⁰ Uzijsiduchod.cz. *Důchodový systém v Polsku* [online] [cit. 08-03-2014, 10.27]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/duchodovy-system-v-polsku/>>

⁸¹ Uzijsiduchod.cz. *Důchodový systém v Polsku* [online] [cit. 08-03-2014, 10.27]. Dostupné na WWW: <<http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/duchodovy-system-v-polsku/>>

⁸² Lidovky.cz: *Polská důchodová reforma: znárodnění půlky peněz z fondů*. [online] [cit. 10-03-2014, 12.27]. Dostupné na WWW: <http://byznys.lidovky.cz/polska-duchodova-reforma-znarodneni-pulky-penez-z-fondu-pku-moje-penize.aspx?c=A130905_191232_moje-penize_sm>

3.4 Dánsko

Důvodem výběru Dánska pro analýzu penzijního systému je fakt, že dánský penzijní systém je nejlepší na světě. Vyplývá to ze zprávy Melbourne Mercer Global Pension Index, kterou sestavuje společnost Mercer a Australské středisko pro finanční studia. Melbourne Mercer Global Pension Index porovnává důchodové systémy na celém světě a hodnotí je na základě jejich přiměřenosti, udržitelnosti a integrity. Dánsko je jedinou zemí na světě, které bylo v roce 2012 uděleno hodnocení A. Toto hodnocení znamená, že index důchodového systému Dánska dosáhl hodnoty nad 80 a slovního vyjádření, že dánský systém je prvotřídní a silný. Poskytuje dobré dávky, je udržitelný a má vysokou úroveň integrity.⁸³

V roce 2013 činila výše veřejných výdajů na penze pouze 6,1 % hrubého domácího produktu. Očekávaná délka života při narození je 79,3 let, což je lehce pod průměrem zemí OECD. Populace obyvatel nad 65 let tvoří 29,9% podíl na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, což je o 4,4 % více než je průměr OECD. Průměrná penze v Dánsku dosahovala v roce 2013 73,8 % čisté průměrné mzdy.⁸⁴

Penzijní systém v Dánsku funguje jako klasický tří pilířový model důchodového zabezpečení. Dánský penzijní systém vypadá následovně:

- 1. pilíř – veřejný státní důchod;
- 1. pilíř – povinná zaměstnanecká schémata;
- 2. pilíř – zaměstnanecké penzijní pojištění;
- 3. pilíř – soukromé penzijní spoření.

3.4.1 1. pilíř – veřejný státní důchod

Veřejný státní důchod byl zaveden do dánského penzijního systému v roce 1956. Tato forma důchodu garantuje všem občanům rovný, státní důchod, který je financován z daní. Veřejný státní důchod je tedy nepřispěvkový a je založen na průběžném financování. Maximální výše rovné dávky je poskytována občanům, kteří splnili podmínku 40 let trvalého pobytu v Dánsku.

⁸³ VUPSV. Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – květen 2013* [online] [cit. 12-03-2014, 15.30]. Dostupné na WWW: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=search_analyses_info&site=default>

⁸⁴ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Denmark*. [online] [cit. 17-03-2014, 09.30]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

V případě kratší doby trvalého pobytu dochází ke krácení důchodu. Na důchodovou dávku má nárok občan, který dosáhl věkové hranice 65 let. Řádný důchodový věk pro odchod do důchodu se bude postupně posouvat na 67 let, této hranice bude dosaženo v roce 2027.⁸⁵ Kromě rovné dávky poskytuje státní důchod také tzv. penzijní doplněk. Doplněková penzijní dávka se vyplácí jednou ročně a to na základě majetkové situace důchodce. Tato dávka je určena pro finančně slabé důchodce.⁸⁶

V rámci veřejné starobní penze je poskytována i dobrovolná předčasná penze (VERP). Je určena pro zaměstnance a OSVČ, kteří dosáhli věku 60 let, ale ještě nikoli řádného důchodového věku 65 let. Nárok na předčasnou penzi mají pouze občané, kteří jsou členem fondu pojištění v nezaměstnanosti a kteří zároveň platili příspěvky do schématu dobrovolného předčasného důchodu po dobu 30 let.⁸⁷

3.4.2 1. pilíř – povinná zaměstnanecká schémata

Vedle základního důchodového schématu tvoří první pilíř také zaměstnanecké penzijní plány. Zaměstnanecká schémata, která jsou zařazena do prvního pilíře, mají zákonem stanovenou povinnou účast. To je důvod, proč jsou zahrnuta právě v prvním pilíři, jsou to:

- Zaměstnanecké důchodové schéma (ATP);
- Speciální schéma důchodového spoření (SP);
- Schéma pro státní zaměstnance (LD).

Zaměstnanecké důchodové schéma existuje již od roku 1964. Je charakteristické nízkými odvody, přesto se jedná o velmi úspěšný a efektivní model. Příspěvky nejsou odvozovány od výše příjmu, ale od počtu odpracovaných hodin. Jedná se o příspěvkově definovanou dávku. Jednu třetinu příspěvků do ATP odvádí zaměstnanec a dvě třetiny zaměstnavatel. ATP fond investuje především do akcií, dluhopisů a nemovitostí. Účast je povinná jak pro zaměstnance, tak pro OSVČ. Příspěvky činí 1 % z hrubého příjmu.⁸⁸ Toto fondově financované schéma pokrývá téměř celou populaci. Schéma nabízí možnost výplaty doživotní penze od 65 let

⁸⁵ MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarsku a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95 s. ISBN 9788074160875. str. 11

⁸⁶ VÚPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online] [cit. 14-03-2014, 11.30]. Dostupné na WWW: < http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf >

⁸⁷ VÚPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online] [cit. 14-03-2014, 11.30]. Dostupné na WWW: < http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf >

⁸⁸ MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarsku a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95 s. ISBN 9788074160875. str. 12

popřípadě jednorázovou pozůstalostní dávku pro nezaopatřené dítě v případě úmrtí pojištěnce. Systém umožňuje i odložení této penze, přičemž za každý měsíc odložení se vyplácená penze zvyšuje.⁸⁹ ATP patří k největším penzijním fondům v Evropě, jeho výsledky jsou obdivuhodné. V roce 2012 fond dosáhl zhodnocení 10 %, v roce 2011 to bylo dokonce 26 %.⁹⁰

V roce 2003 bylo zavedeno speciální zaměstnanecké penzijní schéma pro invalidní důchodce (SAP), je to zaměstnanecké doplňkové penzijní schéma, které se týká předběžných důchodů poskytovaných na základě zdravotního stavu. Schéma SAP je dobrovolné a dávky jsou vypláceny pouze malému počtu důchodců.⁹¹

Dalším povinným zaměstnaneckým schématem je SP schéma, které je součástí dánského penzijního systému od roku 1997. Účast je povinná pro zaměstnance i pro OSVČ. Příspěvky činí 1 % ze mzdy a jsou placeny zaměstnancem. Penzijní dávka je vyplácena formou měsíční renty nebo jednorázového vyrovnání v závislosti na výši dosažených úspor.⁹²

Posledním schématem patřícím do prvního pilíře je LD schéma. Do tohoto schématu ale nejsou od roku 1980 odváděny žádné prostředky. Zaměstnanecký kapitálový penzijní fond, tedy LD schéma, je součástí dánského penzijního systému od 70. let minulého století. Výplata probíhá jednorázově při dosažení 60 let.⁹³

3.4.3 2. pilíř – zaměstnanecké penzijní pojištění

Penzijní schémata jsou povinná pro všechny zaměstnance kromě zaměstnanců státních. Téměř všechna penzijní schémata jsou příspěvkově definovaná. V současnosti existují dva typy penzijních plánů. Prvním typem jsou penzijní plány, které jsou založeny kolektivními smlouvami jako odvětvové penzijní plány. Druhou variantou jsou podnikové penzijní plány založené na dohodě jediného zaměstnavatele a zaměstnanců. Zaměstnanecké penzijní plány jsou spravovány zaměstnaneckými penzijními fondy, podnikovými fondy nebo pojišťovací

⁸⁹ VUPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online] [cit. 14-03-2014, 11.30]. Dostupné na WWW: < http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf >

⁹⁰ E15.cz. *Zbytečná fondová kopřivka*. [online] [cit. 14-03-2014, 13.24]. Dostupné na WWW: <<http://euro.e15.cz/archiv/zbytecna-fondova-koprivka-998721>>

⁹¹ VUPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online] [cit. 14-03-2014, 11.30]. Dostupné na WWW: < http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf >

⁹² MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarsku a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95 s. ISBN 9788074160875. str. 12

⁹³ VUPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online] [cit. 14-03-2014, 11.30]. Dostupné na WWW: < http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf >

společností. Tyto instituce jsou autonomní a nezávislé na státu. Zaměstnanecká schémata druhého pilíře pokrývají 80 % osob v aktivním věku, nebo 93 % osob ve věku mezi 30 a 60 lety. Příspěvky do systému jsou velmi variabilní, liší se mezi jednotlivými kolektivními dohodami. Celkově se příspěvková sazba pohybuje mezi 5 a 15 %.⁹⁴

3.4.4 3. pilíř – soukromé penzijní spoření

Soukromé penzijní spoření má význam zejména pro osoby, které nejsou pokryty zaměstnaneckými schématy. Příspěvky do třetího pilíře jsou částečně odečitatelné z daňového základu. Penzijní dávka je vyplácena jednorázově nebo anuitně.⁹⁵ Třetí pilíř dánského důchodového systému zahrnuje individuální plány penzijního spoření. Tato forma spoření je založena na dobrovolné bázi a soukromé iniciativě. Jednotlivec si sám volí penzijní schéma, výši příspěvku i výplatu důchodové dávky.⁹⁶

I přes všechna pozitiva není dánský penzijní systém dokonalý. Jeho úspěšnost je vykoupena vysokým daňovým zatížením. V podmínkách České republiky by byl takový systém zcela nepředstavitelný. Parametry jednotlivých penzijních schémat jsou stanovovány na základě vyjednávání mezi odbory, zaměstnavateli a vládou.⁹⁷

⁹⁴ MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarsku a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95 s. ISBN 9788074160875. str. 14,16

⁹⁵ MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarsku a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95 s. ISBN 9788074160875. str. 13

⁹⁶ VÚPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online] [cit. 14-03-2014, 11.30]. Dostupné na WWW: < http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf >

⁹⁷ E15.cz. *Zbytečná fondová kopřivka*. [online] [cit. 14-03-2014, 13.24]. Dostupné na WWW: <<http://euro.e15.cz/archiv/zbytecna-fondova-koprivka-998721>>

4 DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE

Čtvrtá kapitola se věnuje českému důchodovému systému, a to jak z hlediska současné podoby penzijního systému, tak i vývoji důchodového systému v České republice ve 20. století.

4.1 Vývoj penzijního systému v České republice

Těžištěm práce není podat vyčerpávající přehled vývoje českého penzijního systému, nýbrž vytvořit nástin, který je relevantní v souvislosti s rozsahem a tématem práce. Popis historického vývoje důchodového systému je orientován na 20. století.

V době před druhou světovou válkou fungovalo v Československé republice tzv. veřejnoprávní sociální pojištění. Toto pojištění bylo však organizačně velmi diferencované s velkými rozdíly napříč jednotlivými sociálními skupinami, riziky a profesemi. Hospodářské následky druhé světové války tento systém zcela položily. V roce 1948 byla založena Ústřední národní pojišťovna a zaveden jednotný systém národního pojištění. Národní pojištění zahrnovalo nemocenské i důchodové pojištění. Národní pojišťovna fungovala jako veřejnoprávní korporace. Od roku 1952 došlo k razantní změně, bylo odděleno nemocenské a důchodové pojištění, dále fungovaly odděleně. Jméno Ústřední národní pojišťovny bylo převedeno na stát a důchodové i nemocenské pojištění byly financovány ze státního rozpočtu. Došlo i ke změně v principu placení pojistného, kdy se upustilo od přímé úhrady formou pojistného na placení nepřímé, formou daně ze mzdy. Od roku 1993 probíhaly diskuse a byla navrhována řešení k vybudování nového penzijního systému. Změna měla spočívat především ve změně financování důchodových systémů. Důchodový systém měl být financován prostřednictvím veřejných fondů odděleně od státního rozpočtu. Příspěvky do systému měly být odváděny přímo v závislosti na příjmu jedince, od zaměstnanců, zaměstnavatelů a osob samostatně výdělečně činných. Návrh zákona však nebyl přijat, a proto byl i nadále důchodový systém financován prostřednictvím státního rozpočtu.⁹⁸

Legislativní změny, které byly schváleny v letech 1990–2002, a které se významnou měrou podílely na podobě dnešního systému, jsou zpracovány v následující tabulce č. 4.

⁹⁸ GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 802 1020032. str. 95–99

Tabulka č. 4: Přehled legislativních změn po roce 1990

Rok	Zákon	Změna
1990	zákon č. 210/1990 Sb.	vytvořena nová organizační struktura orgánů sociálního zabezpečení
1991	zákon č. 46/1991 Sb.	zvyšování důchodů v závislosti na růstu životních nákladů
1992	zákon č. 589/1992 Sb.	vytvořena samostatná kapitola ve státním rozpočtu zahrnující důchodové pojištění a pojistné na sociální zabezpečení
1992	zákon č. 235/1992 Sb.	zrušeny pracovní kategorie preferující určité zaměstnání
1994	zákon č. 42/1994 Sb.	přijat zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem
1995	zákon č. 155/1995 Sb.	harmonizace s EU, prodlužování věku odchodu do důchodu (nová právní úprava důchodového pojištění)
1995	zákon č. 160/1995 Sb.	součástí státních finančních aktiv je Zvláštní účet důchodového pojištění
1997	zákon č. 289/1997 Sb.	zprísňení valorizačních podmínek a úprava zápočtu náhradních dob (novela zákona o penzijním připojištění)
1999	zákon č. 170/1999 Sb.	zvýšení bezpečnosti vkladů klientů a zavedení daňových výhod pro zaměstnance i zaměstnavatele (novela zákona o penzijním připojištění)
2001	zákon č. 116/2001 Sb.	zvýšení redukce procentní výměry u předčasných důchodů, zvýhodnění pozdějšího odchodu do důchodu (novela zákona o důchodovém pojištění)
2002	zákon č. 264/2002 Sb.	upraveny principy valorizace důchodů (novela zákona o důchodovém pojištění)

Zdroj: upraveno dle ŠELEŠOVSKÝ, Jan. Fondové financování jako faktor diverzifikace veřejných financí. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 120 s. ISBN 8021030658. str. 57–58

V následujících letech docházelo k dalším změnám. Tyto realizované změny měly vždy za úkol snížit výdaje státu, z čehož lze snadno odvodit jejich dopady. Uskutečněné modifikace se v konečném důsledku promítly do zhoršené životní situace stávajících důchodců a samozřejmě také nezlepšily vyhlídky důchodců budoucích.⁹⁹

V letech 2003–2005 docházelo ke změnám jak na straně příjmů tak výdajů důchodového pojištění. Jako nejdůležitější změny lze uvést: zvyšování důchodového věku, omezení možnosti odchodu do předčasného důchodu a redukce hodnocení doby studia pro účely důchodového pojištění. Na příjmové straně se změnila sazba pojistného na důchodové pojištění o 2 procentní body na hodnotu 28 %.¹⁰⁰

V letech 2006–2008 došlo v souvislosti se zákonem o důchodovém pojištění pouze ke změnám dílčího charakteru, které vyústily jako důsledek změny jiných právních předpisů.¹⁰¹

V roce 2010 se prodloužila minimální doba pojištění z 25 na 35let, od roku 2010 se každý rok posouvá hranice pro získání starobního důchodu o 1 rok až na počet 35 odpracovaných let. Dochází také ke změně v započítávání doby studia. V letech 2010–2012 jsou realizovány další kroky, které jsou známy pod pojmem ‚malá důchodová reforma‘. Zvyšuje se věková hranice pro nárok na získání státního důchodu, a to o 2 měsíce ročně pro muže a o 6 měsíců ročně pro ženy. Důsledkem této změny bude sjednocení důchodového věku mužů a žen bez ohledu na počet dětí. Další úprava se týká výše krácení předčasných důchodů, také dochází ke změně výpočtu penze, kdy výpočet vychází z celoživotních příjmů a nikoli z příjmů za posledních 25 let.¹⁰²

⁹⁹ RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924. str. 16

¹⁰⁰ KRÁL, Jiří. 15 let českého sociálního pojištění. In *Vývojové trendy důchodových reforem v Evropě: Les tendances de développement des réformes des pensions en Europe*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 68 s. ISBN 9788087146347. str. 41

¹⁰¹ PŘIB, Jan. Schválená a navrhovaná opatření v důchodovém pojištění v posledních 2 letech. In *Vývojové trendy důchodových reforem v Evropě: Les tendances de développement des réformes des pensions en Europe*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 68 s. ISBN 9788087146347. str. 55

¹⁰² RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924. str. 17

4.2 Současná podoba důchodového systému v České republice

Důchodový systém České republiky je v současnosti tvořen třemi pilíři. Prvním pilířem je nazýváno základní povinné důchodové pojištění, které je upraveno zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Druhým pilířem je důchodové spoření, jehož právní úprava je obsažena v zákoně č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. Od roku 2013 existuje v České republice také doplňkové penzijní spoření, které nahradilo penzijní připojištění se státním příspěvkem podle zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Doplňkové penzijní spoření je třetím pilířem českého důchodového systému a je upraveno zákonem č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

Za dobrovolné doplňkové systémy lze považovat i produkty komerčních pojišťoven, v České republice se jedná zejména o životní pojištění. Zaměstnanecké penzijní systémy, které se poměrně hojně vyskytují v ostatních členských státech EU, nemají v českém důchodovém systému zastoupení.

Problematikou povinného důchodového zabezpečení se zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí, zatímco důchodové spoření a doplňkové penzijní spoření je v kompetenci Ministerstva financí.¹⁰³

V roce 2013 činila výše veřejných výdajů na penze 8,3 % hrubého domácího produktu, toto číslo je mírně nad průměrem zemí OECD. Očekávaná délka života při narození je 77,6 let, což je lehce pod průměrem OECD. Populace obyvatel nad 65 let tvoří 25,3% podíl na ekonomicky aktivním obyvatelstvu, což je shodné s průměrem OECD. Průměrná penze v České republice dosahovala v roce 2013 61 % čisté průměrné mzdy.¹⁰⁴

4.2.1 První pilíř – povinné důchodové pojištění

První pilíř důchodového systému v České republice je dávkově definovaný a průběžně financovaný. Základní povinné důchodové pojištění je univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby. Zákon č. 155/1995 Sb. nepřipouští odvětvové či profesní modifikace,

¹⁰³ MPSV. *Důchodové pojištění*. [online] [cit. 06-02-2014, 9.00]. Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/3> >

¹⁰⁴ Vlastní překlad z: PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Czech Republic*. [online] [cit. 01-03-2014, 10.40]. Dostupné na WWW: < http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01 >

právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce. Odchytky, které mají jen organizačně-administrativní charakter, se týkají pouze vytipovaných skupin. Jedná se například o vojáky, hasiče, policisty nebo celníky. První pilíř má opravdu velké pokrytí, celkem 99 % osob v důchodovém věku pobírá důchodové dávky základního důchodového pojištění.

Základní důchodové pojištění v sobě zahrnuje kromě důchodů starobních také důchody invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí. Diplomová práce je však zaměřena na důchody starobní, proto ostatní druhy dávek dále opomenou.¹⁰⁵

Pro základní důchodové pojištění jsou kromě již zmíněných charakteristik typické také následující principy:

- sociální solidarita;
- povinnost účastnit se systému – při splnění stanovených podmínek pro všechny ekonomicky aktivní osoby, možnost účastnit se systému i dobrovolně pro fyzické osoby starší 18 let¹⁰⁶;
- dvousložková konstrukce důchodů – skládá se ze základní výměry a z výměry procentní, základní výměra je stanovena pevnou částkou bez ohledu na výši výdělků a dobu pojištění, procentní výměra je pak závislá na délce doby pojištění a výši příjmů dosažených v rozhodném období před přiznáním důchodu;
- dynamičnost systému – systém reaguje na aktuální ekonomický vývoj, a díky tomu dochází ke každoroční automatické úpravě prvků konstrukce výpočtu důchodů včetně indexace vyměřovacích základů.

Výše důchodů je stanovena na základě rozhodného období. Za rozhodné období se zjišťují hrubé příjmy z výdělečné činnosti a toto období zahrnuje dobu od roku 1986 do roku, kdy je přiznán důchod. Roční vyměřovací základ je chápán jako hrubý příjem za jednotlivé roky rozhodného období. Tento roční hrubý příjem je upraven koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.

¹⁰⁵ MPSV. *Důchodové pojištění*. [online] [cit. 06-02-2014, 10.00]. Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/3> >

¹⁰⁶ Okruh pojištěných osob je podrobně upraven v § 5 a § 6 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Příjmy a výdaje systému jsou součástí státního rozpočtu, přičemž ve státním rozpočtu existuje zvláštní účet důchodového pojištění, který byl v roce 2008 transformován na Zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu.¹⁰⁷

Podmínky nároku na řádný starobní důchod upravuje zákon o důchodovém pojištění v § 28 a § 29. Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného důchodového věku. Vyjádřeno s konkrétními údaji je potřeba získat dobu pojištění nejméně 25 let, pokud pojištěnec dosáhl důchodového věku v roce 2010. Potřebná doba pojištění se s každým následujícím rokem dosažení důchodového věku zvyšuje o jeden rok až na hodnotu 35 let, pokud pojištěnec dosáhl důchodového věku po roce 2018. Například pojištěnec, který dosáhne důchodového věku letos, v roce 2014, potřebuje dobu pojištění nejméně 30 let. Pojištěnec má nárok na starobní důchod také v případě, že nesplnil podmínky uvedené v bodě 1., pokud splní podmínky uvedené v dalších bodech § 29 popřípadě podmínky § 31.¹⁰⁸ V souvislosti s § 31 hovoříme o tzv. předčasném trvale kráceném starobním důchodu. Přiznání předčasného důchodu vylučuje právo nároku na řádný starobní důchod.¹⁰⁹

Důchodový věk je upraven v § 32 zákona o důchodovém pojištění. V České republice dochází v současnosti ke zvyšování důchodového věku, jehož horní hranice není stanovena. Cílem zvyšování hranice pro odchod do důchodu je sjednocení důchodového věku pro muže a ženy bez ohledu na počet dětí. Jako zlomový lze považovat rok narození 1975. Do tohoto roku docházelo k diferenciaci odchodu do důchodu pro muže a ženy, u žen se navíc přihlíželo k počtu dětí. Lidé narození v roce 1975 dosáhnou tedy důchodového věku shodně a to v 66 letech a 8 měsících. Občanům narozeným po roce 1975 se ke zmíněnému důchodovému věku připočtou dva měsíce za každý další rok. Občan, který se narodil v roce 1990, má nárok na starobní důchod v 69 letech a 2 měsících.

Výši řádného starobního důchodu upravují § 33 a § 34 zákona o důchodovém pojištění. Výše základní výměry činí 9 % průměrné mzdy a výše procentní výměry je stanovena na 1,5 % za každý celý rok doby pojištění.¹¹⁰ Co se týče doby pojištění je potřeba mít na paměti

¹⁰⁷ MPSV. *Důchodové pojištění*. [online] [cit. 06-02-2014, 11.46]. Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/617> >

¹⁰⁸ podrobněji § 29 a § 31 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

¹⁰⁹ MPSV. *Důchodové pojištění*. [online] [cit. 07-02-2014, 13.06]. Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/618> >

¹¹⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 33 a § 34

tzv. náhradní doby pojištění. Náhradní doby pojištění se započítávají do doby pojištění v rozsahu 80 % a patří mezi ně např. studium (pouze studium do 31. 12. 2009), doba vedení v evidenci úřadu práce za podmínek stanovených zákonem také doba výkonu civilní služby atp.¹¹¹

Výše předčasně trvale kráceného starobního důchodu, na který vznikl nárok dle § 31, je upravena v § 36. V tomto případě se snižuje výše procentní výměry důchodu za každých 90 chybějících dní ode dne přiznání důchodu do dosažení důchodového věku a to o 0,9–1,5 % výpočtového základu.¹¹²

Co se týče financování prvního pilíře, tak je financován z odváděného pojistného na důchodové zabezpečení, které je upraveno zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Pojistné jsou povinni odvádět zaměstnanci, zaměstnavatelé i osoby samostatně výdělečně činné.¹¹³ Sazby pojistného, které jednotlivé skupiny odvádí na důchodové zabezpečení, jsou vyobrazeny v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5: Sazba pojistného na důchodové zabezpečení z vyměřovacího základu v %

Sazba pojistného na důchodové zabezpečení z vyměřovacího základu v %	
Zaměstnavatel	21,50%
Zaměstnanec	6,5% pokud se neúčastní důchodového spoření
	3,5% pokud se účastní důchodového spoření
OSVČ	28% pokud se neúčastní důchodového spoření
	25% pokud se účastní důchodového spoření
Osoba dobrovolně účastná důchodového pojištění	28% pokud se neúčastní důchodového spoření
	30% pokud se účastní důchodového spoření

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě informací České správy sociálního zabezpečení¹¹⁴

Důchody, jež jsou vypláceny v současnosti, jsou tvořeny z 95 % z prvního pilíře. První pilíř je úzce spojen s demografickou situací státu, a ta se nevyvíjí ve prospěch obyvatelstva České republiky. Z uvedeného je více než zřejmé, že budoucí důchodci se nebudou moci spoléhat pouze na dávky v rámci prvního pilíře, ale bude třeba mít v záloze také jiné zdroje financování

¹¹¹ MPSV. *Důchodové pojištění*. [online] [cit. 07-02-2014, 13.16]. Dostupné na WWW:

< <http://www.mpsv.cz/cs/618> >

¹¹² Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, § 36

¹¹³ Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, § 3

¹¹⁴ ČSSZ. *Sazba pojistného*. [online] [cit. 11-02-2014, 10.00]. Dostupné na WWW:

< <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/vyse-a-platba-pojistneho/sazba-pojistneho.htm> >

důchodů. Podle predikce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR budou důchody vyplácené z prvního pilíře postupně klesat k hodnotě okolo 7000 Kč. Díky těmto důvodům by se do popředí měl dostávat druhý a případně také třetí pilíř důchodového systému, které se v následujících letech stanou nezbytnou součástí našich životů.¹¹⁵

4.2.2 Druhý pilíř – důchodové spoření

V roce 2013 přibyl v českém důchodovém systému druhý pilíř, který je nazýván důchodovým spořením. Druhý pilíř je financován fondovým způsobem, účastníci platí pojistné procentuálními srážkami ze mzdy. Vstup do druhého pilíře je dobrovolný, ovšem není možno z něj vystoupit. Účastník důchodového spoření má nárok na dávky z druhého pilíře až v okamžiku nároku na důchod z pilíře prvního.¹¹⁶

Mezi základní charakteristiky důchodového spoření patří:

- fondové financování – vložené prostředky spravují penzijní společnosti, které zároveň tyto prostředky investují na kapitálových trzích, peníze jsou po celou dobu majetkem účastníka důchodového spoření;
- individuální účet – každý účastník dostane ve formě dávek vyplaceno, co si sám naspoří, jeho příspěvky nejsou použity k financování důchodů ostatních účastníků;
- prvek ekvivalence – vyplacené dávky odpovídají odvedenému pojistnému;
- příspěvkově definovaná dávka.¹¹⁷

Důchodové spoření definuje zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, jako shromažďování a umisťování prostředků účastníka důchodového spoření do důchodových fondů, které jsou spravovány penzijními společnostmi.¹¹⁸ Důchodové spoření může poskytovat pouze

¹¹⁵ RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013, 115 s, ISBN 9788072638215. str. 6–7

¹¹⁶ MFČR. *Penzijní služby a systémy*. [online] [cit. 11-02-2014, 13.36]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>

¹¹⁷ RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013, 115 s, ISBN 9788072638215. str. 45

¹¹⁸ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 1

ta penzijní společnost, které bylo uděleno povolení Českou národní bankou.¹¹⁹ V § 2 příslušného zákona je definován účastník jako fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let a uzavřela smlouvu o důchodovém spoření s penzijní společností do konce kalendářního roku, ve kterém dosáhla 35 let. Osoba starší 35 let do 6 měsíců od 1. ledna 2013 nebo do 6 měsíců ode dne, od kterého byla poprvé od 1. ledna 2013 poplatníkem pojistného na důchodové pojištění.¹²⁰

Pojistné na důchodové spoření upravuje zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření. Poplatníkem pojistného je účastník důchodového spoření. Plátcem pojistného je plátcem daně z příjmu fyzických osob ze závislé činnosti, tedy ve většině případů zaměstnavatel. Sazba pojistného na důchodové spoření činí 5 %, základem pro výpočet pojistného je součet dílčího základu pojistného ze závislé činnosti a dílčího základu pojistného ze samostatné výdělečné činnosti.¹²¹ Zaměstnanec musí svému zaměstnavateli nahlásit, že je účasten tohoto spoření, aby mohl zaměstnavatel pojistné odvést. Účastník celkově odvede na své důchodové zabezpečení pouze o 2 % více¹²², jelikož pokud vstoupíme do druhého pilíře, tak se nám odvody v rámci pilíře prvního sníží o 3 %. Díky snížení odvodu do prvního pilíře lze logicky očekávat snížení státního důchodu, který je z prvního pilíře vyplácen.¹²³ Konkrétně dojde ke změně procentní výměry, u které bude použit koeficient 1,2 % namísto 1,5 %.¹²⁴

Strategie spoření je definována v § 11 zákona o důchodovém spoření, přičemž účastník si ve smlouvě o důchodovém spoření určí svou spořicí strategii, kterou může později změnit. Strategie je vybírána na základě věku účastníka důchodového spoření.¹²⁵ Účastník, který má více než 10 let do důchodu, není nijak omezen ve své investiční strategii. Čím více se však blíží odchod do důchodu, tím více by se měly peněžní prostředky účastníka přesouvat směrem k méně rizikovým důchodovým fondům. Těsně před odchodem do důchodu by mělo být 100 % klientových investic umístěno v nejméně rizikových fondech.¹²⁶ Penzijní společnost,

¹¹⁹ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 26

¹²⁰ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 2

¹²¹ Zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření, § 1, § 2, § 4 a § 6

¹²² myšleno v součtu za první a druhý pilíř důchodového systému

¹²³ MFČR. *Penzijní služby a systémy*. [online] [cit. 11-02-2014, 13.36]. Dostupné na WWW:

<<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>

¹²⁴ RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924. str. 41

¹²⁵ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 11

¹²⁶ RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924. str. 61

která má povolení k provozování důchodového spoření vytvoří a následně spravuje 4 důchodové fondy. Těmito fondy jsou důchodový fond státních dluhopisů, konzervativní důchodový fond, vyvážený důchodový fond a dynamický důchodový fond. Pokud bychom se měli zaměřit na jednotlivá portfolia důchodových fondů, tak bychom do fondu státních dluhopisů zařadili převážně dluhopisy České republiky, dále pak dluhopisy zemí EU a OECD. Do portfolia konzervativního fondu patří dluhopisy států EU, instrumenty peněžního trhu a fondy peněžního trhu. Stále se pohybujeme na úrovni velmi bezpečných investic. Pokud hovoříme o vyváženém nebo dynamickém důchodovém fondu, pak do portfolia zařadíme i rizikovější investice, jako jsou akcie nebo cenné papíry kolektivního investování.¹²⁷

Při splnění stanovených podmínek k přiznání důchodu dochází k vyplácení důchodu dle § 18 zákona 426/2011 Sb., a to na základě zvolené varianty. Peněžní prostředky naspořené v druhém pilíři se v případě smrti účastníka důchodového spoření stávají předmětem dědictví.¹²⁸ Jednotlivé formy důchodu jsou následující:

- doživotní starobní důchod;
- doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let;
- starobní důchod na dobu 20 let;
- sirotčí důchod na dobu 5 let.¹²⁹

Důchodové spoření je pouze doplňkovým způsobem, jak se lze zajistit na stáří. V českém důchodovém systému je doplňkem ke státnímu důchodu vyplácenému z prvního pilíře. Nicméně se jistě jedná o dobrou možnost, jak diverzifikovat své zdroje příjmů v důchodovém věku. Vstup do druhého pilíře je umožněn jen osobám do 35 let, a to z toho důvodu, že důchodové spoření je nejvýhodnější pro mladší účastníky. Čím dříve vstoupíme do druhého pilíře, tím bude naspořená částka v důchodu vyšší.¹³⁰

¹²⁷ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 46 - § 49

¹²⁸ podrobněji v zákoně č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 16

¹²⁹ Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření; § 18

¹³⁰ RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013, 115 s, ISBN 9788072638215. str. 82

4.2.3 Třetí pilíř – doplňkové penzijní spoření

Penzijní spoření obsažené ve třetím pilíři důchodového systému České republiky je velmi obsáhlou problematikou. V podkapitole 4.2.3 tuto formu spoření pouze přiblížím v nejdůležitějších bodech, nebude se jednat o podrobnou analýzu doplňkového penzijního spoření, která by vyžadovala samostatnou diplomovou práci.

Od roku 1994 funguje v České republice vedle pilíře prvního také třetí pilíř. Do roku 2013 bylo třetím pilířem penzijní připojištění se státním příspěvkem¹³¹, od roku 2013 je třetím pilířem doplňkové penzijní spoření.¹³² Doplňkové penzijní spoření je od 1. ledna 2013 tvořeno transformovanými fondy, které vznikly z původních penzijních fondů, a nově vzniklými účastnickými fondy. Účastníci, jež měli uzavřeno penzijní připojištění, se mohou rozhodnout, jestli zůstanou v transformovaném fondu, nebo vstoupí do fondů účastnických. Od 1. ledna 2013 je možno uzavírat nové smlouvy pouze pro spoření v nových účastnických fondech.¹³³

Mezi základní charakteristiky doplňkového penzijního spoření patří fondové financování, individuální účet, ekvivalence, příspěvkově definovaná dávka, dobrovolné zahájení a ukončení účasti.¹³⁴ Všechny základní charakteristiky jsou shodné s druhým pilířem, až na bod poslední, tedy dobrovolné zahájení a ukončení účasti.

Třetím pilířem je tedy nazýváno penzijní připojištění pro účastníky transformovaných fondů a doplňkové penzijní spoření. Věková hranice pro vstup ke spoření je 18 let a účast je dobrovolná. Bezpochyby výhodou tohoto pilíře je, že zde existuje možnost předčasně vystoupit. Zároveň však nárok na státní příspěvek a daňové úlevy, které se s tímto spořením pojí, jsou podmíněny faktem, že je třeba spořit stanovenou dobu. Stát přispívá k měsíčnímu pojistnému státním příspěvkem a zároveň umožňuje odečtení části zaplacených příspěvků

¹³¹ Možnost založit penzijní připojištění, dle zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, bylo pouze do 30. listopadu 2012.

¹³² Důchodová reforma. *Penzijní připojištění*. [online] [cit. 12-02-2014, 15.32]. Dostupné na WWW: <<http://www.duchodovareforma.cz/duchodovy-system/>>

¹³³ Důchodová reforma. *Penzijní připojištění*. [online] [cit. 13-02-2014, 9.40]. Dostupné na WWW: <<http://www.duchodovareforma.cz/penzijni-prijizsteni/iii-pilir-ceskeho-duchodoveho-systemu-bude-dopljkove-penzijni-sporeni/>>

¹³⁴ RYTIŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013, 115 s., ISBN 9788072638215. str. 84

ze základu daně z příjmu. Na spoření mohou přispívat i zaměstnavatelé, kteří jsou tím daňově zvýhodněni.

Penzijní společnosti obhospodařují majetek transformovaných i účastnických fondů. Nové účastnické fondy shromažďují příspěvky od účastníků doplňkového penzijního spoření, přičemž penzijní společnosti musí povinně vytvořit a nabízet konzervativní účastnický fond a podle jejich uvážení také dynamičtější investiční strategie. Každý účastník si zvolí svou investiční strategii, kterou může v průběhu spoření měnit.¹³⁵ Účastnické fondy ve srovnání s transformovanými fondy nenabízí garanci nezáporného zhodnocení vložených prostředků. Spořením v účastnických fondech můžeme dosáhnout sice vyšších výnosů, ale na druhou stranu může dojít ke znehodnocení našich peněžních prostředků. Výraznou změnou ve spojení s účastnickými fondy je oddělení majetku fondu a majetku penzijní společnosti.¹³⁶

Specifickým rysem třetího pilíře, platí pro nové i staré smlouvy, jsou státní příspěvky a daňové úlevy, které zvyšují atraktivnost tohoto spoření. Účastník má nárok na státní příspěvek, pokud jeho měsíční vklad činí 300–999 Kč. Státní podpora je ve výši nejméně 90 Kč při vkladu 300 Kč, dále pak 20 % z částky přesahující 300 Kč až do měsíční výše příspěvku 230 Kč.¹³⁷ Co se týče daňových úlev, tak díky zaplaceným příspěvkům na doplňkové penzijní spoření lze snížit daňový základ pro výpočet daně z příjmu fyzických osob. Na daňové zvýhodnění mají nárok pouze ti účastníci, kteří zaplatili pojistné více než 12000 Kč ročně bez příspěvků zaměstnavatele. Daňové zvýhodnění je omezeno horní hranicí 12000 Kč. Pro rekapitulaci je uveden příklad, kdy si účastník pravidelně měsíčně spoří částku 2000 Kč. Na 12000 Kč je poskytnut státní příspěvek ve výši 2760 Kč, a na dalších 12000 Kč je možno nárokovat daňovou úlevu, která činí při sazbě 15 % 1800 Kč.¹³⁸

V souvislosti s třetím pilířem nelze opomenout pojem předdůchod. Předdůchod je penze, která je vyplácena z doplňkového penzijního spoření za předpokladu splnění stanovených podmínek. Pokud bychom měli zájem o čerpání předdůchodu, musíme být tedy účastníkem

¹³⁵ MFČR. *Penzijní služby a systémy*. Důchodová reforma-základní informace. [online] [cit. 13-02-2014, 10.36]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>

¹³⁶ Důchodová reforma. *Penzijní připojištění*. [online] [cit. 13-02-2014, 9.40]. Dostupné na WWW: <<http://www.duchodovareforma.cz/penzijni-pripojisti/iii-pilir-ceskeho-duchodoveho-systemu-bude-doplňkove-penzijni-spoření/>>

¹³⁷ Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření; § 14

¹³⁸ RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924. str. 92

doplňkového penzijního spoření, spořit nejméně 60 kalendářních měsíců a dosáhnout věku, který je o 5 let nižší než věk potřebný na vznik nároku na důchod z prvního pilíře. Dále musíme mít naspořen dostatečný objem peněžních prostředků, a to ve výši, aby měsíční splátka penze dosáhla alespoň 30 % průměrné mzdy, a aby byla vyplácena nepřerušovaně po dobu alespoň dvou let. Bezesporu výhodou předdůchodu je, že můžeme odejít do penze dříve, a to aniž by se nám krátil státní důchod vyplácený z prvního pilíře.¹³⁹

V roce 2013 spořilo ve třetím pilíři 4,6 mil. účastníků, proto lze tuto formu spoření označit jako velmi oblíbenou s nezastupitelným místem v důchodovém systému České republiky.¹⁴⁰ Pokud bych měla třetí pilíř stručně zhodnotit, tak by se toto hodnocení velmi podobalo hodnocení druhého pilíř s jedním důležitým rozdílem, že třetí pilíř umožňuje účastníkovi ukončit spoření předčasně. Jako výhodu oproti prvním dvěma pilířům lze uvést možnost modifikace výše příspěvku. Jako výhodou stejně tak jako v druhém pilíři možnost dědění naspořených prostředků v případě úmrtí účastníka. Jako nevýhodu, která je společná s pilířem druhým, hrozbu nevhodného investování s následným znehodnocením vložených prostředků. Nevýhodou doplňkového penzijního spoření je také možnost provést exekuci uložených peněžních prostředků.¹⁴¹

Na závěr kapitoly Důchodový systém v České republice je přiložena tabulka č. 6, která shrnuje základní charakteristiky jednotlivých pilířů českého důchodového systému.

¹³⁹ MFČR. *Penzijní služby a systémy*. Důchodová reforma-základní informace. [online] [cit. 13-02-2014, 10.36]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>

¹⁴⁰ RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924. str. 125

¹⁴¹ RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013, 115 s, ISBN 9788072638215. str. 108–109

Tabulka č. 6: Důchodový systém České republiky

Důchodový systém České republiky			
	1. PILÍŘ	2. PILÍŘ	3. PILÍŘ
Název pilíře	důchodové pojištění	důchodové spoření	doplňkové penzijní spoření
Upraveno zákonem	Zákon č. 155/1990 Sb., o důchodovém pojištění	Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření	Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření; zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem
Účast v pilíři	povinná	dobrovolná	dobrovolná
Předčasné ukončení	není možné	není možné	je možné
Dědění	ano	ano za daných pravidel	ano
Správce peněžních prostředků	stát	soukromá penzijní společnost	soukromá penzijní společnost
Platby pojistného	28% nebo 25 % z hrubé mzdy (vzhledem k účasti v 2. pilíři)	5 % z hrubé mzdy + zhodnocení	příspěvky účastníka, státu, zaměstnavatele; daňové odpočty; zhodnocení
Financování	průběžné	fondové	fondové

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě textu 4. kapitoly a [Duchodovareforma.cz](http://www.duchodovareforma.cz)¹⁴²

¹⁴² Důchodová reforma. *Důchodový systém*. [online] [cit. 14-02-2014, 10.30]. Dostupné na WWW: < <http://www.duchodovareforma.cz/duchodovy-system/> >

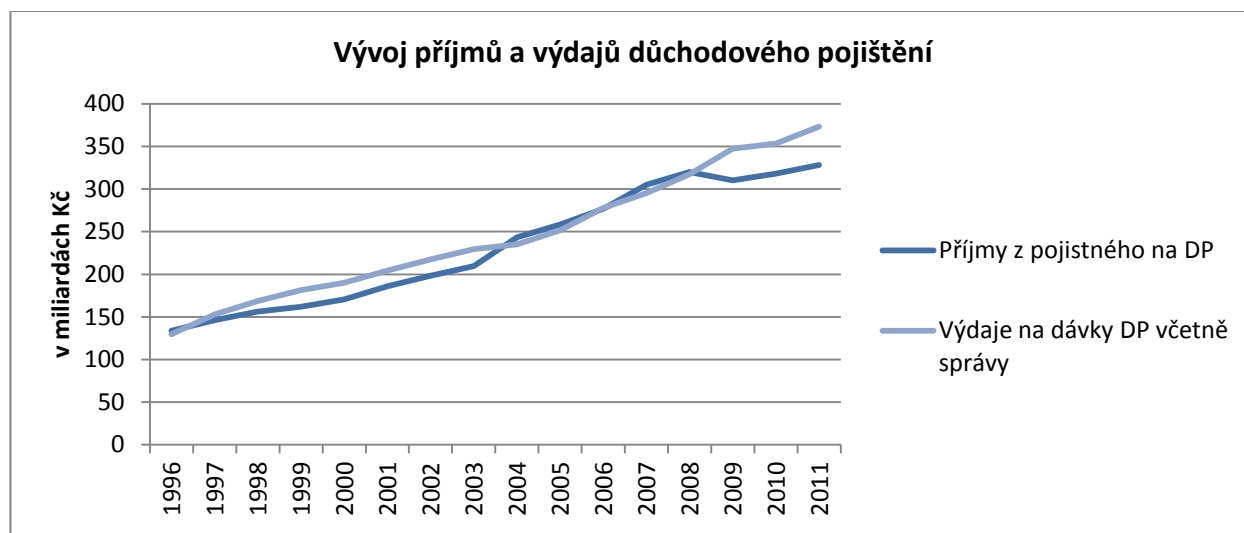
5 SOUČASNÉ TRENDY PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ A DŮVODY K REFORMÁM

V této kapitole se věnuji faktorům, které působí na udržitelnost důchodových systémů. Nutno říci, že v posledních 20 letech se tato kritéria vyvíjela v neprospěch penzijních systémů, a proto jednotlivé státy musí provádět důchodové reformy a stávající neudržitelné systémy modifikovat. Hlavním kritériem pro nutnost reforem jsou zejména demografické změny jako pokles porodnosti, stárnutí obyvatelstva nebo zvyšování průměrné délky života. Všechny tyto ukazatele mají za následek tlak na státní rozpočet a způsobují neudržitelnost důchodových systémů.

5.1 Tlak na státní rozpočet

V současnosti panuje v oblasti důchodových systémů trend, kdy výdaje na starobní důchody převyšují příjmy z pojistného placené na důchodové dávky. Tento trend je patrný také v České republice, jak můžeme názorně vidět na grafu číslo 1.

Graf č. 1: Vývoj příjmů a výdajů důchodového pojištění v České republice

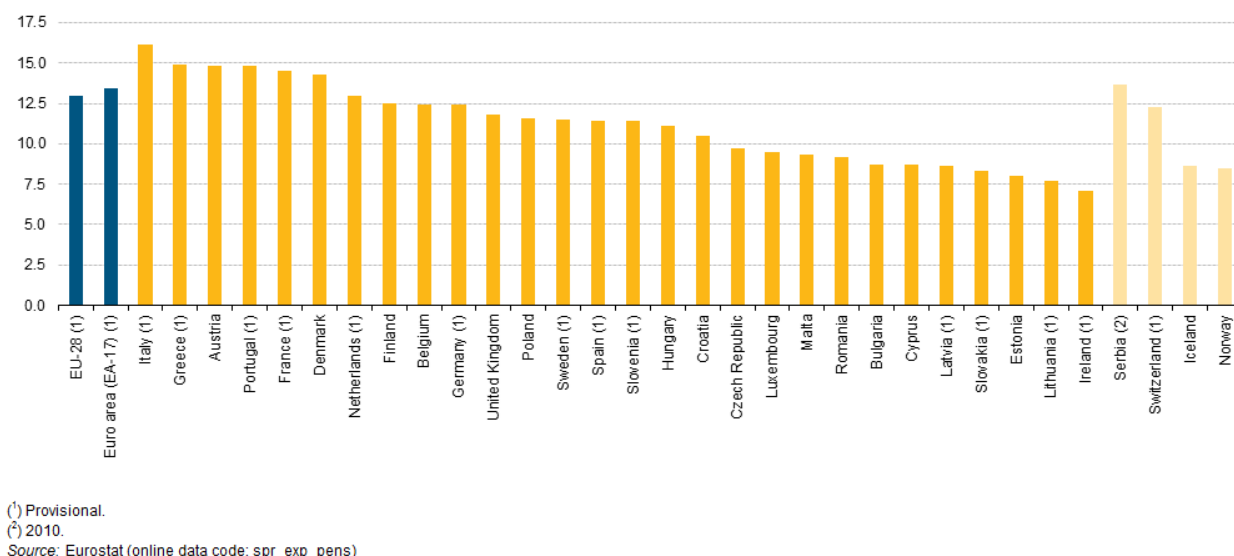
Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě dat z Ministerstva financí České republiky¹⁴³

¹⁴³ MFČR. MF - odbor 14 - Financování kapitol státního rozpočtu I; odd. 1401 - Sociální věci, zaměstnanost a podpora nestátních subjektů. *Vývoj hospodaření systému důchodového pojištění v rozmezí let 1996 - 2012*. [online] [cit. 28-01-2014, 11.15]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>>

Z grafu je patrný vývoj salda důchodového účtu ve státním rozpočtu, kdy do roku 2003 převyšovaly výdaje důchodového pojištění jeho příjmy, poté v letech 2004–2008 se příjmy a výdaje pohybovaly ruku v ruce. Výrazný deficit pozorujeme od roku 2009 dále, kdy je z grafu zřejmé tzv. „rozevírání nůžek“ příjmů a výdajů na důchodovém účtu. Celkový deficit důchodového účtu dosáhl v letech 1996–2011 202,3 mld. Kč.¹⁴⁴

Pokud se podíváme na výdaje na starobní důchody jako % HDP napříč EU – 28, pak lze konstatovat, že v roce 2011 byla průměrná hodnota výdajů 13 % HDP. Největší podíl výdajů na starobní důchody k HDP zaznamenala Itálie s hodnotou 16,1 %. Naopak nejmenší podíl vykazuje Irsko se 7 %. Situace je znázorněna na obrázku č. 1.

Obrázek č. 1: Výdaje na starobní důchody EU jako % HDP za rok 2011

Zdroj: Eurostat. *Social protection statistics*¹⁴⁵

Vznikající deficity ve státních rozpočtech jsou způsobeny především změnou skladby obyvatelstva, klesá počet přispěvatelů do důchodových systémů a naopak přibývá počet příjemců důchodových dávek. Tyto demografické změny jsou podrobně popsány v kapitole 5.3.

¹⁴⁴ MFČR. MF - odbor 14 - Financování kapitol státního rozpočtu I; odd. 1401 - Sociální věci, zaměstnanost a podpora nestátních subjektů. *Vývoj hospodaření systému důchodového pojištění v rozmezí let 1996 - 2012*. [online] [cit. 28-01-2014, 11.22]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>>

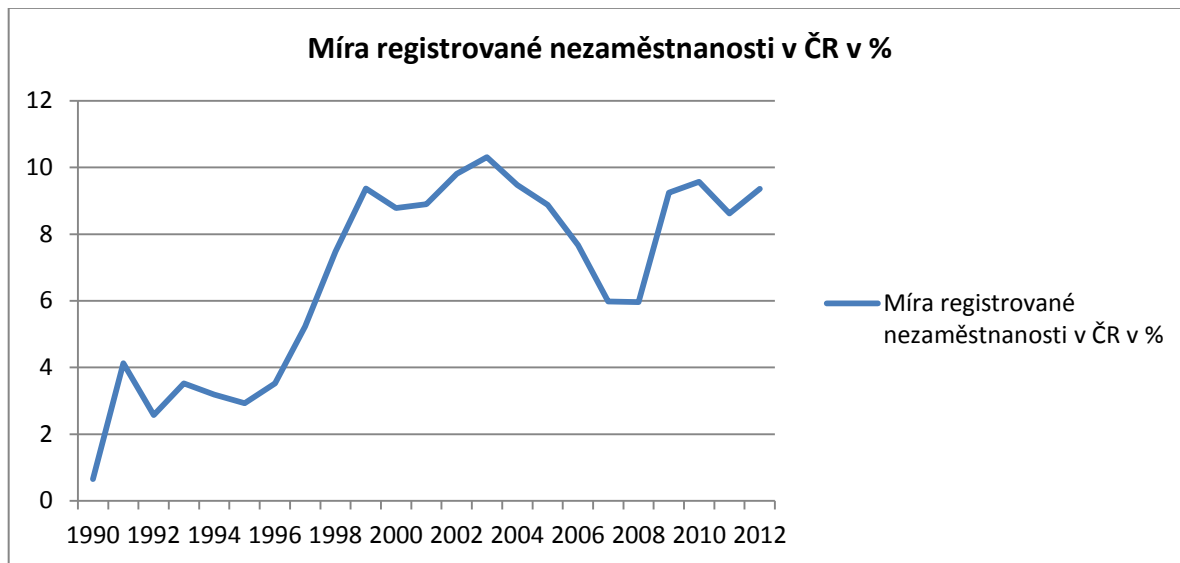
¹⁴⁵ Eurostat. *Social protection statistics*. [online] [cit. 30-01-2014, 11.36]. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Social_protection_statistics>

5.2 Nezaměstnanost

S udržitelností důchodových systémů souvisí také nezaměstnanost. S růstem nezaměstnanosti klesá počet přispěvatelů do systémů, objem vybraných peněžních prostředků na vyplácení dávek je tak nižší a důchodový systém se může dostat do deficitu. Nezaměstnanost v České republice v letech 1990–2012 je znázorněna v grafu č. 2. Po roce 1990 došlo k výraznému nárůstu míry nezaměstnanosti v podstatě z hodnoty 0 % až k hodnotě dosahující hranice 10 %. Toto rapidní zvýšení bylo v ČR způsobeno pádem komunismu a přechodem na tržně orientovanou a demokratickou vládu. Mezi lety 2003–2008 došlo k poklesu nezaměstnanosti, který přerušila světová hospodářská krize. Ta způsobila nárůst nezaměstnanosti v ČR na hodnotu kolem 9 %.

Pokud porovnáme vývoj nezaměstnanosti s vývojem příjmů a výdajů důchodového účtu státního rozpočtu (graf č. 1 Vývoj příjmů a výdajů důchodového pojištění v České republice), pak zjistíme, že spolu tyto 2 veličiny úzce korelují. Lze vypořádat, že při růstu nezaměstnanosti převyšují výdaje důchodového pojištění jeho příjmy. Naopak v letech 2003–2008, kdy nezaměstnanost klesala, se od sebe příjmy a výdaje důchodového pojištění příliš neodchylovaly.

Graf č. 2: Míra registrované nezaměstnanosti v ČR v %

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě dat z ČSÚ¹⁴⁶

5.3 Demografické změny v EU

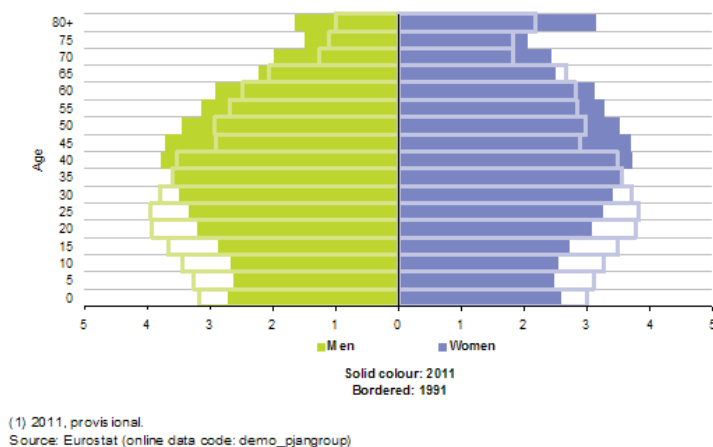
Demografická skladba obyvatelstva bývá znázorňována pomocí věkových pyramid. Pokud tyto věkové pyramidy porovnáme napříč jednotlivými obdobími, pak získáme dobrý ukazatel změny demografické skladby obyvatelstva.

Neustále se snižující míra porodnosti a zvyšující očekávaná délka života zásadně mění proporci věkových pyramid. Tyto změny jsou patrné z obrázku č. 2, který zahrnuje data 27 zemí Evropské unie. Trend změny struktury populace směrem ke stárnutí obyvatelstva začíná být zjevně viditelný v několika zemích EU. Výsledkem je změna proporce mezi počtem pracujících a počtem důchodců. Podíl důchodců neustále roste a tato expanze bude markantní zejména v následujících dekádách, kdy dosáhne důchodového věku generace silných poválečných ročníků. Tyto skutečnosti povedou ke zvyšujícímu se zatížení pracujících, z jejichž pojistného jsou vypláceny dávky důchodového pojištění.¹⁴⁷

¹⁴⁶ ČSÚ. Vybrané demografické údaje v České republice. [online] [cit. 29-01-2014, 14.58]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0507.pdf>

¹⁴⁷ Eurostat. Population structure and ageing. [online] [cit. 28-01-2014, 13.36]. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Population_structure_and_ageing>

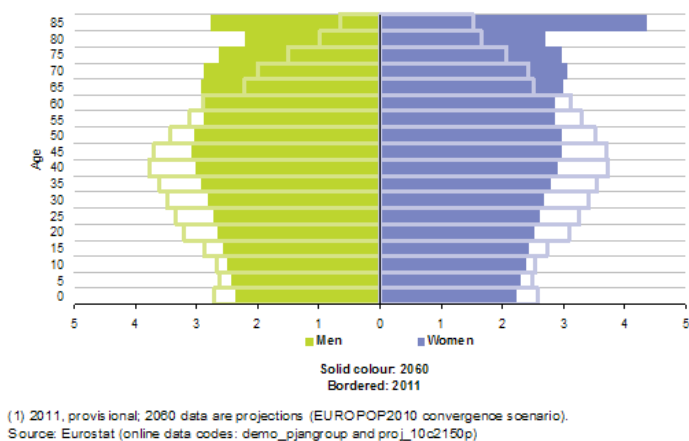
Obrázek č. 2: Změna věkové pyramidy EU 1991 vs. 2011

Zdroj: Eurostat. Population structure and ageing

První věková pyramida nám poskytuje srovnání mezi lety 1991 a 2011, vychází ze skutečných údajů. Tučně vybarvené údaje zastupují rok 2011, zatímco ohraničená data reprezentují rok 1991. Stárnutí populace je z obrázku jasně viditelné, v roce 1991 byly nejvíce zastoupeny věkové skupiny od 15 do 35 let, v roce 2011 byly nejvíce zastoupeny věkové skupiny 30 až 50 let.

Obrázek č. 3: Změna věkové pyramidy EU 2011 vs. 2060

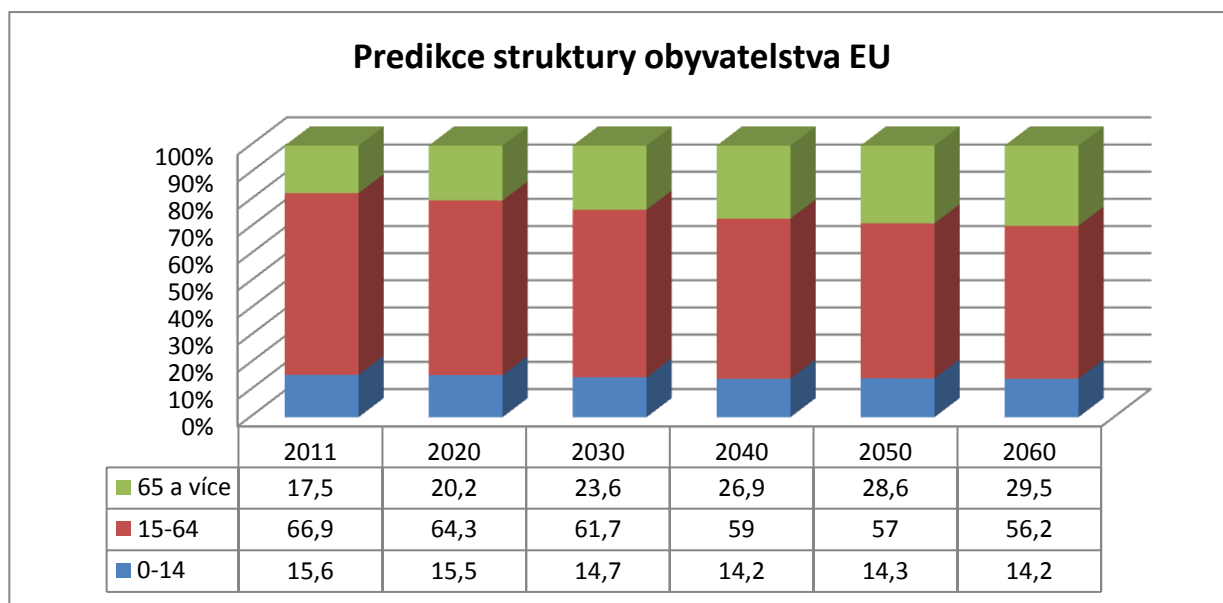
Zdroj: Eurostat. Population structure and ageing

Druhá věková pyramida, jež je vyobrazena na obrázku č. 3, srovnává skutečné údaje z roku 2011 a predikci pro rok 2060. Tučně vybarvené údaje zastupují rok 2060, zatímco ohraničená data reprezentují rok 2011. Z obrázku je patrné, že se očekává další stárnutí obyvatelstva. V roce 2011 byly nejvíce zastoupeny věkové kategorie 30–50 let, zatímco predikce roku 2060 předpovídá nejširší zastoupení obyvatel nad 60 let.

Výše popsaná situace je dobře patrná i z grafu č. 3, který nám ukazuje budoucí vývoj struktury obyvatelstva EU – 27 až do roku 2060. V roce 2011 tvoří mladí lidé, tedy lidé ve věku 0–14 let, 15,5 % z celkového počtu osob EU. Lidé patřící do skupiny pracujících, ve věku 15–64 let, zastupují podíl 66,9 % osob EU. Důchodcům, tedy osobám nad 65 let, patří podíl ve výši 17,5 %. Z grafu predikce struktury obyvatelstva EU je patrný vývoj těchto ukazatelů v čase. V dalších dekádách bude pravděpodobně docházet ke klesajícímu trendu v podílu mladých osob, a také v podílu pracujících osob. Naopak podíl důchodců na celkové populaci bude vykazovat rostoucí charakter. V roce 2060 predikce ukazuje 29,5% podíl osob starších 65 let. Pokud se podíváme na jednotlivé členy EU, pak nelze opomenout Irsko s největším podílem mladých osob ve výši 21,3 % a naopak nejnižším podílem důchodců 11,5 %. Reverzní situaci lze pozorovat v Německu, kde podíl mladých je nejnižší z EU ve výši 13,4 % a podíl důchodců dosahuje nejvyššího podílu, a to 20,6 %.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Eurostat. *Population structure and ageing*. [online] [cit. 29-01-2014, 10.17]. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Population_structure_and_ageing>

Graf č. 3: Predikce struktury obyvatelstva EU

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě dat z Eurostatu; Population structure and ageing

Co se týče střední délky života občanů EU – 27, tento ukazatel dosahuje průměrné hodnoty 41,2 let v roce 2011. Hodnota 41,2 nám říká, že právě polovina obyvatel je mladších a polovina starších než 41,2 let. Dva opačné výsledky nám opět poskytne Irsko a Německo, kdy v Německu dosahuje střední délka života hodnoty 44,6 let a v Irsku 34,5 let.¹⁴⁹

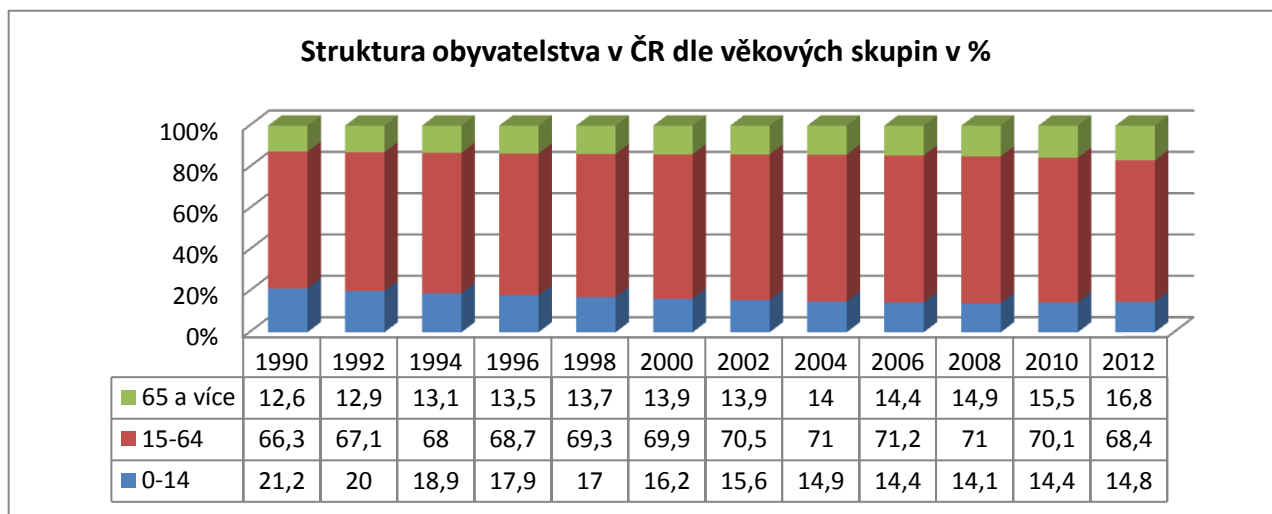
¹⁴⁹ Eurostat. *Population structure and ageing*. [online] [cit. 29-01-2014, 10.26]. Dostupné na WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Population_structure_and_ageing>

5.4 Demografické změny v České republice

Trendy popisované na datech EU korespondují i s trendem, kterým se ubírá Česká republika. Tato podkapitola znázorňuje vývoj vybraných ukazatelů na datech České republiky.

V grafu č. 4 je vyobrazena struktura populace ČR dle věkových skupin v letech 1990–2012. Česká republika následuje evropský trend, což znamená, že klesá počet mladých ve věku do 14 let a naopak roste počet důchodců ve věku 65 let a výše. Ve srovnání s jinými členskými státy lze konstatovat, že Česká republika vykazuje za rok 2012 průměrné hodnoty těchto ukazatelů. Je nutno zdůraznit, že obyvatelstvo České republiky stárne poměrně rychle, což potvrzuje graf „Struktura obyvatelstva ČR dle věkových skupin v %“. Za posledních 12 let se zvýšil podíl důchodců na celkové populaci o 4,2 % a počet mladých do 14 let klesl o 6,4 %.

Graf č. 4: Struktura obyvatelstva ČR dle věkových skupin v %

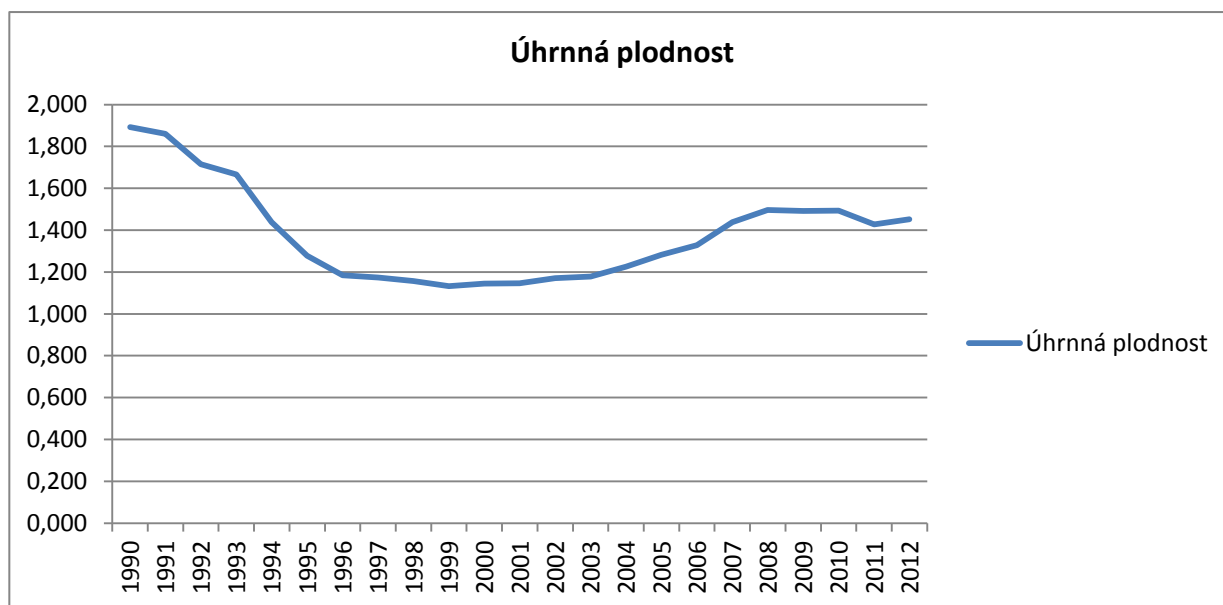

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě dat z ČSÚ¹⁵⁰

Počet osob do 14 let věku klesá z důvodu nižší porodnosti, která je v České republice v posledních letech obvyklým jevem. Vývoj porodnosti na území ČR v letech 1990–2012 je znázorněn na grafu č. 5. V roce 1990 byla úhrnná plodnost jedné ženy 1,89 dětí, zatímco v roce 2012 je hodnota tohoto ukazatele 1,45. Nutno poznamenat, že v posledních letech vykazuje porodnost v ČR mírně rostoucí trend. Nejnižší hodnota ukazatele úhrnné míry porodnosti byla v roce 1999 a to 1,13.

¹⁵⁰ ČSÚ. *Vybrané demografické údaje v České republice*. [online] [cit. 29-01-2014, 11.20]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf>

Graf č. 5: Úhrnná plodnost v ČR v letech 1990–2012

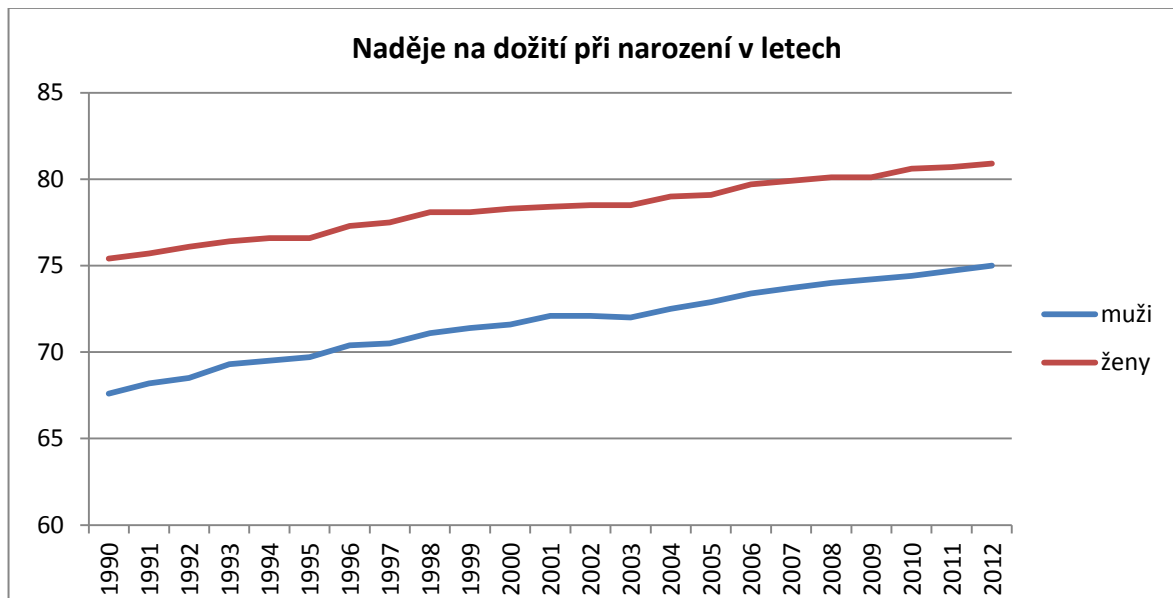

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě dat z ČSÚ¹⁵¹

Trend stárnutí populace a zvyšování věku osob nad 65 let souvisí s prodlužováním délky života obyvatel. Tento trend je způsoben zejména neustále se zlepšující zdravotní péčí, změnou životního stylu atd. V podmínkách ČR se za posledních 12 let naděje na dožití při narození zvýšila velmi významně. Tuto skutečnost popisuje graf č. 6 „Naděje na dožití při narození v letech v ČR“. V roce 1990 byla naděje na dožití u mužů 67,6 let, během dvanácti let tento věk stoupl o 7,4 let na 75 let. U žen byl tento nárůst o něco menší, a to 5,5 let z hodnoty 75,4 let na 80,9 let.

¹⁵¹ ČSÚ. *Vybrané demografické údaje v České republice*. [online] [cit. 29-01-2014, 13.36]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf>

Graf č. 6: Naděje na dožití při narození v letech v ČR

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě dat z ČSÚ¹⁵²

Všechny výše popsané trendy, které doprovází současné penzijní systémy, vedou k nutnosti provést důchodovou reformu. Důchodová reforma může být provedena více způsoby. Liší se dle rozsahu reformy a způsobu jejího zavádění. Literatura uvádí dva základní typy důchodových reforem, a to reformu parametrickou a systémovou.

Systémová reforma změní v podstatě celý systém fungování důchodového systému. Pro Českou republiku by systémová reforma znamenala například přechod od průběžného financování k financování kapitálovému. Druhým způsobem provedení reformy je reforma parametrická. Pokud stát zvolí cestu parametrické reformy, pak dochází ke změně jednotlivých parametrů důchodového systému. Například může být posunuta věková hranice pro nárok na starobní důchod, může být změněna výše příspěvkových sazeb, změny v možnosti odejít do předčasného důchodu a jiné změny.¹⁵³

¹⁵² ČSÚ. *Vybrané demografické údaje v České republice*. [online] [cit. 29-01-2014, 13.49]. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf>

¹⁵³ ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005, 93 s. ISBN 8086754340. str. 66

6 POROVNÁNÍ DŮCHODOVÝCH SYSTÉMŮ A DOPORUČENÍ PRO ČR

Porovnání jednotlivých důchodových systémů mezi sebou je velmi problematické. Penzijní systém každé země vychází z různých hospodářských, sociálních, kulturních a historických souvislostí. To je důvod, že podmínky stanovené úspěšně v jedné zemi neznamenaají, že budou fungovat i v jiných zemích. Existují však určité prvky důchodových systémů, které jsou alespoň do určité míry srovnatelné.

V první části kapitoly budou shrnuty a porovnány vybrané charakteristiky důchodových systémů zemí, které byly analyzovány v diplomové práci. Budou vybrána ta kritéria, která se vyskytují ve všech sledovaných penzijních systémech, a která jsou aspoň částečně porovnatelná a mají vypovídací schopnost. Ve druhé části kapitoly budou navrženy doporučení pro důchodový systém České republiky, a to na základě poznatků, které byly získány při psaní diplomové práce.

6.1 Porovnání důchodových systémů vybraných zemí EU

V této podkapitole jsou shrnuty základní rysy penzijních systémů na Slovensku, v Rakousku, Polsku, Dánsku a České republice. Tyto faktory jsou mezi jednotlivými zeměmi porovnávány s příslušným komentářem autorky.

Prvním porovnávaným údajem souvisejícím s důchodovými systémy jsou demografické ukazatele analyzovaných zemí. Tabulka č. 7 znázorňuje očekávanou délku života při narození a podíl populace nad 65 let na ekonomicky aktivním obyvatelstvu. Z tabulky lze vypočítat korelaci mezi těmito ukazateli. Čím je vyšší očekávaná délka života, tím je v populaci zastoupen větší podíl důchodců. Nejvyšších hodnot sledovaných ukazatelů dosahují Dánsko a Rakousko, nejnižších hodnot naopak Polsko a Slovensko. Česká republika se nachází v pomyslném středu mezi srovnávanými zeměmi. Hodnoty těchto ukazatelů souvisí s vyspělostí zemí, s úrovní zdravotní péče, a také s historickým vývojem v těchto státech. Slovensko, Polsko a Česká republika byly po dlouhá léta pod vlivem Sovětského svazu, což se podepsalo na jejich vývoji včetně vývoje důchodového systému pod komunistickým režimem. Rakousko a Dánsko si budovaly své státy a důchodové systémy nezávisle na ostatních zemích, z čehož se mohou odvíjet současné hodnoty těchto ukazatelů.

Tabulka č. 7: Demografické údaje

Demografické údaje					
	Slovensko	Rakousko	Polsko	Dánsko	Česká republika
Očekávaná délka života při narození v letech	75,3	81,0	76,3	79,3	77,6
Podíl populace nad 65 let na ekonomicky aktivním obyvatelstvu [%]	19,2	29,7	21,6	29,9	25,3

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě výše zpracovaného

Druhým ukazatelem je procentuální vyjádření průměrné penze k čisté průměrné mzdě (tabulka č. 8). Z tabulky lze vyčíst, že nejméně klesá životní úroveň po ukončení výdělečné činnosti obyvatelům Rakouska, následně Dánska a poměrně překvapivě vysoký náhradový poměr dosahující 71,2 % vykazuje Slovensko. Česká republika dosahuje druhého nejnižšího náhradového poměru. Nejnižší náhradový poměr je dosahován v Polsku, lze tedy konstatovat, že nejhůře se mají polští důchodci.

Tabulka č. 8: Průměrná penze jako % čisté průměrné mzdy

Průměrná penze jako % čisté průměrné mzdy					
	Slovensko	Rakousko	Polsko	Dánsko	Česká republika
Průměrná penze jako % čisté průměrné mzdy	71,2	77,6	48,2	73,8	61,0

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě výše zpracovaného

Dalším ukazatelem jsou výdaje na penze vyjádřené v % HDP, které znázorňuje tabulka č. 9. Nejvyšší výdaje na penze vynakládá Rakousko, tento fakt je zapříčiněn vysokým procentem obyvatel pobírající důchodové dávky, a také vysokým náhradovým poměrem. Naopak nejnižší výdaje vykazuje Dánsko, což je způsobeno zejména velkým zastoupením penzijních schémat v jejich důchodovém systému. Poměrně vysoké výdaje na penze, vzhledem k demografickému vývoji a nízkému náhradovému poměru, vynakládá Polsko. Slovensko a Česká republika se nacházejí uprostřed tohoto hodnocení.

Tabulka č. 9: Výdaje na penze v % HDP

Výdaje na penze v % HDP					
	Slovensko	Rakousko	Polsko	Dánsko	Česká republika
Výdaje na penze v % HDP	7,0	13,5	11,8	6,1	8,3

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě výše zpracovaného

Tabulka č. 10 představuje shrnutí základních charakteristik důchodových systémů sledovaných zemí. Znárodnuje pilířové uspořádání jednotlivých systémů včetně odvodových sazeb. Všechny pět analyzovaných systémů má tři pilířové uspořádání penzijního systému. Účast v prvním pilíři je ve všech zemích povinná. První pilíře jsou většinou financovány průběžným způsobem s definovanou dávkou. Dánsko a Polsko mají první pilíře založeny na více složkách, proto pouze část je financována průběžným způsobem. V Dánsku je část prvního pilíře financována z daní a část je financována fondově s definovaným příspěvkem. V Polsku je část prvního pilíře financována průběžně a část fondově. Co se týče výše příspěvků, tak nejvyšší procento mzdy je odváděno v České republice, následuje Rakousko, Polsko a Slovensko. Dánsko nelze porovnat kvůli financování části prvního pilíře z daní. Druhý pilíř je ve všech zemích fondově financovaný a většinou příspěvkově definovaný. V Rakousku, Dánsku a Polsku se jedná o penzijní schémata a na Slovensku a v České republice o důchodové spoření. V Polsku a Dánsku je účast v druhém pilíři povinná pro určité skupiny osob, v ostatních zemích je účast dobrovolná. Nejvyšší příspěvky do druhého pilíře jsou odváděny v Rakousku a Dánsku, následuje Polsko, Česká republika. Nejnižší procento ze mzdy je odváděno na Slovensku. Třetí pilíř vypadá ve všech zemích velmi podobně. Jedná se o dobrovolné individuální aktivity občanů, které jsou financovány fondově s definovanou dávkou nebo příspěvkem. Většinou se jedná o penzijní připojištění, životní pojištění nebo jinou formu spoření. V některých zemích jsou součástí třetího pilíře zaměstnanecká schémata.

Tabulka č. 10: Základní charakteristiky důchodových systémů sledovaných zemí

Základní charakteristiky důchodových systémů sledovaných zemí					
	Slovensko	Rakousko	Polsko	Dánsko	Česká republika
I. pilíř	Důchodové pojištění	Zákonné důchodové pojištění	Základní důchodové pojištění	Veřejný státní důchod	Povinné důchodové pojištění
				Povinná zaměstnanecká schémata	
Charakteristika	DB, PAYG	DB, PAYG	Pásma, DB PAYG, DC, fondy	PAYG daně, DC fondy	DB, PAYG
Účast	povinná	povinná	povinná	povinná	povinná
Odvodové sazby	18 %, 14 %	22,80%	19,52 %, 12,22 %	daně, 1 %, 1 %	28 %, 25 %
II. pilíř	Starobní důchodové spoření	Zaměstnanecké penzijní aktivity	Penzijní fondy	Zaměstnanecké penzijní pojištění	Důchodové spoření
Charakteristika	DC, fondy	DB, DC, fondy	DC, fondy	DC, fondy	DC, fondy
Účast	dobrovolná	dobrovolná	povinná dle věku	povinná kromě státních zaměstnanců	dobrovolná
Odvodové sazby	4%	10 %, 1,53 %	7,3%	5–15%	5%
III. pilíř	Doplňkové důchodové spoření	Individuální aktivity občanů	Dobrovolné spoření	Soukromé penzijní spoření	Doplňkové penzijní spoření
Charakteristika	DB, DC, fondy	DB, DC, fondy	DB, DC, fondy	DB, DC, fondy	DB, DC, fondy
Účast	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná	dobrovolná
Odvodové sazby	individuální	individuální	individuální	individuální	individuální

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě výše zpracovaného

V tabulce č. 11 je srovnán důchodový věk a doba pojištění potřebná pro přiznání důchodu ve sledovaných zemích. Důchodový věk je zde vyobrazen v rozlišení na muže a ženy, a také na důchodový věk potřebný v roce 2014 a důchodový věk plánovaný v následujících letech. Nejdříve odchází do důchodu občané Slovenska následovaní občany České republiky. Naopak nejpozději odchází do důchodu Dánové. Jediné Dánsko už v současnosti nedělá rozdíly mezi důchodovým věkem mužů a žen, v ostatních zemích je toto sjednocení plánováno

až v budoucnosti. Plánovaný věk pro odchod do důchodu je nejvyšší v České republice, kde není horní hranice stanovena. Dále následují Polsko s Dánskem a Rakousko. Na Slovensku je plánovaný odchod do důchodu nejnižší. Co se týče doby pojištění, tak nejprísnejší kritéria jsou v Dánsku, následně v České republice, Polsku a Rakousku. Nejbenevolentnější je naopak Slovensko.

Tabulka č. 11: Ostatní charakteristiky důchodových systémů sledovaných zemí

Ostatní charakteristiky důchodových systémů sledovaných zemí					
	Slovensko	Rakousko	Polsko	Dánsko	Česká republika
Důchodový věk muži	62	65	65	65	62 let a 8 měsíců nebo 10 měsíců
Důchodový věk ženy	57,6	60	60	65	57 let a 8 měsíců až 61 let a 8 měsíců
Důchodový věk plánovaný ženy	62	65	67	67	není omezen
Důchodový věk plánovaný muži	62	65	67	67	není omezen
Doba pojištění	15	15 let v posledních 30 letech nebo 25 celkem	25 muži a 20 ženy	40 let trvalého pobytu pro max. dávku, jinak krácení	30

Zdroj: Vlastní vyobrazení na základě výše zpracovaného¹⁵⁴

Vyjádřit stanovisko, který důchodový systém je nejlepší z výše porovnávaných zemí, není jednoduché. Přikláním se k názoru a výzkumu Melbourne Mercer Global Pension Indexu, a za nejlepší systém označuji dánský penzijní systém. Tento systém je velmi přísný pro občany co se týče doby pojištění i důchodového věku, na druhou stranu vykazuje vysoký náhradový poměr. Funkčnost a úspěšnost dánského systému vidím v takto tvrdě nastavených kritériích, a také v dlouhé historické tradici jednotlivých složek penzijního systému. Fakt, že je dánský penzijní systém bezproblémový, ukazuje i nízké procento výdajů na penze k HDP.

¹⁵⁴ Aktuální důchodový věk na Slovensku stanoven dle: VUPSV. Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – prosinec 2013* [online] [cit. 22-01-2013, 08.30]. Dostupné na WWW: <http://www.vupsv.cz/index.php?p=search_analyses_info&site=default>; věk odchodu do důchodu v České republice v roce 2014 stanoven dle přílohy zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

6.2 Doporučení pro důchodový systém České republiky

Dosavadní spekulace a diskuse o neudržitelnosti českého důchodového systému se stávají realitou. Z toho důvodu je nutné zvážit možnosti, které se nabízejí k řešení vzniklé situace, a to s co nejnižším nárůstem zadlužení státního rozpočtu, a co nejmenší újmou pro občany naší republiky. Jako nejjednodušší se jeví zvýšení příspěvků na státní zabezpečení nebo snížení vyplácených penzijních dávek. Tyto změny sice hrají ve prospěch státního rozpočtu, ale pro občany už další posun těchto parametrů není možný. Příspěvky na důchodové zabezpečení jsou v porovnání s jinými zeměmi EU už tak dost vysoké a náhradový poměr vzhledem k placeným příspěvkům je poměrně malý, proto ani snižování důchodů nepřichází v úvahu.

Parametrické změny, které byly implementovány do české legislativy, problém neudržitelnosti stávajícího systému odložily, ale nevyřešily jej. Zvyšování důchodové věku a doby pojištění pozitivně přispěly k vývoji systému, ale není možné tyto ukazatele posouvat do nekonečna. Vytvoření druhého pilíře pro jeho účastníky navýšilo pojistné o další 2 %, účast v tomto systému není povinná a po vstupu již není možnost z něj vystoupit. To jsou fakta, která mě jako potenciálního účastníka druhého pilíře zcela jistě odradí. Postihy za předčasný odchod do důchodu a naopak benefity za pozdější odchod do důchodu byly také implementovány, ale problém stále není vyřešen.

Dle mého názoru má důchodový systém v České republice a jeho reforma tři základní nedostatky, respektive problémy. Jako první problém hodnotím fakt, že reforma přišla pozdě, minimálně parametrické změny, a myslím i změna systémová, měly přijít v nejbližších letech po osamostatnění České republiky. V 90. letech i na začátku nového tisíciletí byla kritéria pro přiznání důchodu velmi benevolentní, což bylo důsledkem komunistického režimu, který zde v minulosti vládl. Na vině je i mentalita českého národa, který má stále v paměti vyryto socialistické heslo: „však stát se o nás postará“. Myslím si, že parametrické změny týkající se zvyšování řádného důchodové věku a počtu let pojištění měly přijít dříve. Jako další závažný problém hodnotím nestabilní politické prostředí České republiky, které v posledních letech v naší zemi panuje. Občané nemají důvěru v politiky, a tedy ani v důchodový systém. Nikdo nezaručí, že nákladné reformní kroky, které byly implementovány do české legislativy, nebudou v dalším politickém období již minulostí. Třetím problémem je fakt, že reforma,

kteřá byla v České republice provedena s platností od 1. 1. 2013, je nedostatečná. Do druhého pilíře je zapojeno méně občanů, než tvůrci reformy předpokládali. Vyvázání části procentních bodů z prvního pilíře ve prospěch druhého pilíře způsobuje deficit ve státním rozpočtu, které nemá Česká republika jak financovat.

Skutečnost, že reforma přišla pozdě, nelze nijak ovlivnit a nemá význam se tím dále zabývat. Za diskusi a změnu stojí ovšem zbylé dva problémy, politické prostředí a nedostatečnost reformy.

Větší politická jednotnost a zvýšení důvěry v politiku

Pokud mají být implementovaná opatření úspěšná a dosahovat svých záměrů, je nutné zvýšit důvěru v politiku. Lidé potřebují jistotu stabilního prostředí, aby byli ochotní vynakládat své úspory na spoření. Tento problém zapříčiňuje zejména značná nejednotnost politických stran, kdy každé volební období získá většinu jiná strana s odlišným pohledem na věc. Vítězná strana pak zruší opatření, která provedla její předchůdkyně a zavede nová opatření. Pro občany tím vytváří pouze nejistotu a nedůvěru ve změny zavedené kteroukoli stranou. Politická scéna by měla být alespoň v některých věcech jednotná a podílet se na vytváření důchodového systému společně.

Pokud by Česká republika dále pokračovala pouze v parametrických změnách a v platnosti zůstala reforma a penzijní systém, jak je známe dnes, pak navrhuji následující kroky.

Lepší informovanost a medializace reformních kroků a nových produktů

Troufám si tvrdit, že většina občanů není s danou problematikou dostatečně obeznámena, lidé nevědí, jaké možnosti pro zabezpečení na stáří existují. Nedokáží rozlišit pojmy jako předdůchod nebo předčasný důchod. Lidé jsou neinformovaní a finančně negramotní, neumějí zhodnotit své spořicí a investiční možnosti a rozhodnout se správně. Často se obracejí na finanční poradce, kteří mnohdy dané problematice nerozumí, neumí klientovi odpovědět, ale znají dokonale nabízené produkty a tlačí klienty k podepsání smluv, na nichž jsou provizně zainteresováni. Jako řešení bych navrhla zavedení základů finanční gramotnosti na školách. Na základních, středních i vysokých školách neekonomického zaměření by se žáci měli naučit alespoň základním věcem z hlediska financí, které jim budou v životě užitečné. Kromě výuky ve školách bych zavedla školení v rámci zaměstnání, kde by se zaměstnanci těmto věcem naučili a byly by jim delegovány změny v legislativě. U zaměstnanců by se školení mohli ujmout mzdoví

účetní nebo personalisté. Pokud bychom se bavili o nonverbální komunikaci, tak bych vytvořila tištěnou sbírku týkající se penzijního systému, která by byla každému doručena do poštovní schránky. Dále bych vytvořila internetovou stránku, kde by se lidé potřebné informace mohli dozvědět.

Možnost vystoupení z druhého pilíře

Při stávajících podmínkách druhého pilíře mají účastníci možnost vstoupit do druhého pilíře dobrovolně, nicméně možnost pro vystoupení již česká legislativa nenabízí. Pokud druhý pilíř funguje na bázi dobrovolnosti, tak bych dala možnost vystoupení z tohoto pilíře. Účastníkům by mohlo být dovoleno vystoupit v určitých časových intervalech, například jednou za pět let. K důvodům výstupu patří již zmíněné politické prostředí nebo například záporné zhodnocení vkládaných prostředků.

Garance nezáporného zhodnocení u jedné investiční strategie

Lidé mají rádi jistotu, proto bych zavedla v rámci výběru takový typ investiční strategie, jehož nezáporné zhodnocení by bylo garantováno státem.

Podpora porodnosti související s motivací občanů

Trendem ve vyspělých zemích je pokles porodnosti, s čím se pojí neustálé snižování počtu přispěvatelů do důchodových systémů. Stále menší procento ekonomicky aktivních obyvatel financuje důchodové dávky současných důchodců. Řešením je zvýšení porodnosti, kterého může být dosaženo podporou rodin s dětmi. Motivovat občany, aby měli více dětí, lze například zvýšením porodného nebo daňových slev na dítě. Lze také diferencovat výši odvodů na důchodové zabezpečení. Za každé dítě by mohla být snížena odvodová sazba pro jednoho z rodičů o 1 %, které by platil stát. Toto snížení bych omezila počtem pěti dětí.

Podpora řízené imigrace

Druhou možností jak zvýšit počet přispěvatelů, je přilákat do země imigranty, kteří by zde pracovali a odváděli pojistné do důchodového systému.

Odchod do důchodu dle povolání

S neustálým zvyšováním řádného důchodového věku se pojí otázka, jestli občané budou schopni řádně zaměstnání vykonávat. Jedná se o povolání, která jsou fyzicky náročná, těžko si představíme horníka vykonávat povolání skoro v 70 letech. Může se jednat také o psychicky náročná povolání – práce s dětmi a dospívajícími není pro vychovatele nebo učitele jednoduchá. Je potřeba síla, respekt a někdy i fyzická kondice, tato práce se nedá

vykonávat do vysokého věku. Pro vybrané skupiny obyvatel bych ustanovila řádný odchod do důchodu na nižší úroveň.

Výše zmíněné body by jistě napomohly k řešení současných problémů, ale mohou se objevit i argumenty proti jednotlivým návrhům. Může být namítáno, že se systém stane složitějším a bude vyžadovat dodatečné náklady. Český penzijní systém ovšem není v porovnání s ostatními evropskými systémy obzvláště složitý, proto bych se nových prvků nebála. Dodatečné náklady by bezpochyby musely být vynaloženy, ale byly by kompenzovány benefity, které zavedené změny přinesou. Jako příklad lze uvést zvýšení počtu příspěvů díky zvýšení porodnosti a imigraci, vyšší odvody díky informovanosti a důvěryhodnosti. Osobně bych se však přikláněla k provedení systémové změny, která by mohla mít následující podobu a rysy.

Nižší důchody z prvního pilíře a nižší odvodové sazby

Žijeme v demokratickém státě, proto si myslím, že by občané měli mít větší volnost při nakládání se svými finančními prostředky. Na sociální zabezpečení je odváděna velká část příjmu, část z těchto peněz by občané mohli použít dle svého uvážení k jiným potřebám. Doporučila bych snížit příspěvky do prvního pilíře a to až k 15 % ze mzdy. S tím se samozřejmě pojí i méně příjemná věc, a to snížení důchodů vyplácených z prvního pilíře. Tímto krokem by byl vyvíjen tlak na občany a jejich odpovědnost spojenou se spořením na důchod i jinou formou. Občané by byli méně závislí na státu.

Povinná účast v druhém pilíři a větší zastoupení tohoto pilíře

Účast v druhém pilíři bych zavedla povinně pro osoby mladší 40 let. Povinný minimální odvod navrhuji ve výši 5 % ze mzdy, navíc dobrovolně odvod dalších 5 % s možností daňového zvýhodnění. Občané, kteří by odváděli pojistné pouze v povinné výši, by celkem platili 20 % ze mzdy. V tomto systému by tedy 8 % uspořili na financování jiných aktivit. Těmto občanům by byl samozřejmě vyplácen v budoucnu nižší důchod než těm, jež přispívají nad minimální odvody. Nicméně je nutné konstatovat, že logicky povinné minimum budou odvádět občané z nižších příjmových vrstev, kteří jsou na nižší životní standard zvyklí. Zároveň současná úspora několika procent jim může pomoci. Nad povinný limit budou pravděpodobně přispívat občané z vyšších příjmových vrstev, kteří tak dosáhnou vyšší důchodové dávky a životní standard jim tak s odchodem do důchodu příliš neklesne.

Postupný přechod

Přenesení váhy z prvního do druhého pilíře by muselo být postupné, jak ostatně ukazují zkušenosti v jiných zemích, např. na Slovensku. Přechod bych navrhovala tedy pozvolný, přičemž požadovaných odvodů by mohlo být dosaženo během 13 let. Každý rok by se snížila odvodová sazba pro první pilíř o 1 % a toto procento by bylo převedeno do druhého pilíře. Po pěti letech by docházelo k navyšování druhého pilíře jen u občanů, kteří by přispívali nad minimální odvody. Ke snižování odvodů do prvního pilíře by docházelo po dobu dalších 8 let.

Tvorba fondu na krytí přechodu

Bezesporu je jasné, že tento přechod je potřeba nějakým způsobem financovat. Důchodcům, kterých by se změna netýkala, je potřeba vyplácet důchodovou dávku dle starých pravidel. Při průběžném financování, když budou klesat odvody na sociální zabezpečení, nebude mít stát dostatek prostředků k financování současných důchodů. Navrhují vytvořit fond, ze kterého bude financován přechod z prvního do druhého pilíře. Zdroje fondu by stát mohl získávat z dividend státních podniků jako je ČEZ nebo Lesy České republiky, z výnosů z devizových rezerv, z výnosů z privatizace nebo například i z prodeje emisních povolenek jiným státům. Sociální zabezpečení je velmi důležitou oblastí, proto si myslím, že by stát měl tuto oblast a její financování upřednostnit.

Zachování třetího pilíře

Co se týče třetího pilíře českého důchodového systému, pro ten bych zachovala stávající podmínky. Fungoval by jako doplněk prvního a druhého pilíře na dobrovolné bázi.

Navrhnout správně důchodový systém není vůbec jednoduché. S vyřešením některých problémů se objeví jiné výzvy k diskusi a řešení. Změna penzijního systému jako celku se v dnešních ekonomických a demografických podmínkách jeví téměř jako nemožná. Návrhy a doporučení, jež jsem v diplomové práci uvedla, by mohly být dobrým námětem k zamyšlení pro využití v důchodovém systému České republiky.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala oblastí důchodového zabezpečení, která v současnosti patří mezi hojně diskutovanou. S ohledem na šíři této problematiky jsem zvolila nejvýznamnější část důchodových systémů, a to starobní důchody. Vzhledem k rozsahu práce jsem k porovnání penzijních systémů Evropské unie vybrala pět států – Českou republiku, jako náš mateřský stát, jejíž penzijní systém byl porovnán se systémy Slovenska, Polska, Rakouska a Dánska. Na Slovensku, Polsku a v Rakousku byla v posledních letech provedena reforma penzijního systému, která by mohla pomoci v utváření reformy českého systému. Tyto státy jsou České republice navíc velmi blízké z historického i geografického pohledu. Dánsko je hodnoceno jako země s nejlepším penzijním systémem světa, proto jsem jej do výzkumu zařadila.

Vzhledem k současným ekonomickým a demografickým trendům, které se vyvíjí v neprospěch penzijních systémů, se tyto systémy stávají finančně neudržitelnými a je potřeba provést jejich modifikaci. Mezi demografické prognózy patří zejména pokles porodnosti a stárnutí obyvatelstva, které vedou ke změně struktury populace. Negativně se vůči penzijnímu systému mění poměr mezi přispívateli a pobírateli důchodových dávek. Neudržitelné jsou zejména ty systémy, jejichž podstata stojí na prvním pilíři důchodového zabezpečení, který je financován průběžným způsobem. Diplomová práce potvrdila, že tento problém zatěžuje většinu penzijních systémů.

Změnit demografické prognózy není v silách zákonodárců, nicméně mohou do penzijních systémů zařadit parametrické či systémové úpravy a přenést tíhu z prvního pilíře na druhý nebo třetí pilíř. Občané by tak získali větší volnost při nakládání se svými úsporami a zároveň by se posílila jejich zodpovědnost spojená se zabezpečením sebe sama na stáří. Nutno poznamenat, že každý stát má do jisté míry unikátní penzijní systém, který je utvářen na míru vzhledem k mentalitě občanů a ekonomickým, demografickým a historickým podmínkám daného státu. To je důvod, proč dobře fungující systém jednoho státu nemůže fungovat v podmínkách jiného státu.

Cílem diplomové práce bylo analyzovat penzijní systémy vybraných zemí, porovnat je mezi sebou na základě zvolených parametrů a navrhnout doporučení pro penzijní systém České

republiky. Provedená analýza byla postavená na teoretických poznatcích, které byly vymezeny v první části práce. Penzijní systémy byly porovnávány na základě kritérií, které jsou společné ve všech sledovaných zemích, a které mají dobrou vypovídací schopnost. U sledovaných zemí jsem porovnávala pilířové uspořádání penzijních systémů včetně odvodů v rámci pilířů, u kterých lze vyzorovat trend diversifikace vyplácené důchodové dávky mezi všechny tři pilíře. Druhé a třetí pilíře nabývají na významu ve všech sledovaných zemích, přičemž velké zastoupení mají hlavně v Dánsku, Polsku a Rakousku. Dalšími srovnávanými charakteristikami byly demografické a ekonomické ukazatele, jako výdaje na penze v % HDP, čistý náhradový poměr, očekávaná délka života při narození nebo počet důchodců na ekonomicky aktivním obyvatelstvu. Důchodový věk a doba pojištění, které byly také porovnávány, vykazují ve všech státech rostoucí trend. Dle zvolených kritérií jsem za nejlepší penzijní systém označila dánský penzijní systém, který má dlouhou historickou tradici. Je poměrně složitý, kritéria pro získání důchodu jsou nejpřísnější ze všech sledovaných států, ale na druhou stranu vykazuje nejnižší výdaje na penze v % HDP a dosahuje vysokého náhradového poměru.

Na základě získaných poznatků v průběhu psaní diplomové práce jsem zhodnotila provedenou reformu důchodového systému v České republice a navrhla doporučení. Jako nedostatky provedené reformy jsem uvedla fakt, že přišla pozdě a v nedostatečné míře. Velkým negativem pro reformu důchodového systému je také nestabilní politické prostředí. V diplomové práci jsem navrhla následující úpravy: zvýšení důvěry v politiku České republiky a větší politická jednotnost, lepší informovanost a medializace reformních kroků a nových produktů, možnost vystoupení z druhého pilíře, garance nezáporného zhodnocení u jedné investiční strategie, podpora porodnosti související s motivací občanů, podpora řízené imigrace a odchod do důchodu dle povolání. V případě systémové změny jsem uvedla následující doporučení: nižší důchody z prvního pilíře a nižší odvodové sazby, povinná účast v druhém pilíři a větší zastoupení tohoto pilíře, postupný přechod a tvorba fondu na krytí přechodu.

Problematika důchodových systémů je velmi obsáhlá, není proto v možnostech jediné diplomové práce pojmout popis důchodových systémů do nejmenších detailů a zahrnout do práce všechny země EU. Přesto doufám, že jsem svými myšlenkami přispěla k rozsáhlé diskusi na dané téma, a že tato diplomová práce bude užitečným zdrojem informací pro čtenáře.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

- [1] BEZDĚK, Vladimír. *Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformy)*. Praha: Česká národní banka, 2000, 62 s.
- [2] BRDEK, Miroslav, Hana JÍROVÁ a Vojtěch KREBS. *Trendy v evropské sociální politice*. Praha: ASPI, 2002, 251 s. ISBN 8086395251.
- [3] GREGOROVÁ, Zdeňka. *Důchodové systémy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 212 s. ISBN 8021020032.
- [4] KRÁL, Jiří. 15 let českého sociálního pojištění. In *Vývojové trendy důchodových reform v Evropě: Les tendances de développement des réformes des pensions en Europe*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 68 s. ISBN 9788087146347.
- [5] KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 542 s. ISBN 9788073575854.
- [6] MUSILOVÁ, Zdeňka, Milan ŠLAPÁK a Martin HOLUB. *Zaměstnanecká schémata penzijního pojištění ve vybraných státech EU, Švýcarska a USA*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2011, 95. ISBN 9788074160875.
- [7] PŘIB, Jan. Schválená a navrhovaná opatření v důchodovém pojištění v posledních 2 letech. In *Vývojové trendy důchodových reform v Evropě: Les tendances de développement des réformes des pensions en Europe*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 68 s. ISBN 9788087146347.
- [8] RUBEŠ, Lukáš. *Doplňkové penzijní spoření a důchodové spoření: pro finanční poradce, zaměstnavatele a budoucí důchodce*. Úvaly: Systemia: 2013, 137 s. ISBN 9788026038924.
- [9] RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice: přehledný a srozumitelný popis I., II. a III. pilíře, srovnání výhod a nevýhod jednotlivých pilířů, kolik zaplatíte a kolik dostanete*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2013, 115 s, ISBN 9788072638215.
- [10] SLANÝ, Antonín a Vojtěch KREBS. *Sociální ochrana a důchodový systém*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 70 s. ISBN 8021033908.
- [11] ŠELEŠOVSKÝ, Jan. *Fondové financování jako faktor diverzifikace veřejných financí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 120 s. ISBN 8021030658.

- [12] ŠULC, Jaroslav. *Alternativy reformy penzijního systému v České republice*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2005, 93 s. ISBN 8086754340.

Legislativa

- [13] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění ve znění pozdějších předpisů.
- [14] Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti ve znění pozdějších předpisů.
- [15] Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření ve znění pozdějších předpisů.
- [16] Zákon č. 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření ve znění pozdějších předpisů.
- [17] Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření ve znění pozdějších předpisů.
- [18] Zákon č. 43/2004 Z.z., o starobnom dôchodkovom sporení.

Internetové zdroje

- [19] AUSTRIA: *Pension Projections 2004-2050* [online]. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication7016_en.pdf
- [20] BMASK. Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz. *Finanzierung der Pensionsversicherung* [online]. Dostupné na WWW: http://www.bmask.gv.at/site/Soziales/Pensionen/Grundsatzfragen_Berichte_und_Studien/Finanzierung_der_Pensionsversicherung
- [21] COUNTRY PROFILES. *Pension Adequacy in the European Union 2010–2050* [online]. Dostupné na WWW: http://www.sozialministerium.at//cms/site/attachments/0/7/9/CH2267/CMS1343644102547/adequacy_report_country_profiles.pdf
- [22] ČSSZ. *Sazba pojistného* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/vyse-a-platba-pojistneho/sazba-pojistneho.htm>
- [23] ČSÚ. *Vybrané demografické údaje v České republice* [online]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0507.pdf
- [24] ČSÚ. *Vybrané demografické údaje v České republice* [online]. Dostupné na WWW: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf

- [25] Důchodová reforma. *Penzijní připojištění* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.duchodovareforma.cz/duchodovy-system/>
- [26] Důchodová reforma. *Penzijní připojištění* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.duchodovareforma.cz/penzijni-pripojisti/iii-pilir-ceskeho-duchodoveho-systemu-bude-doplnkove-penzijni-sporeni/>
- [27] Důchodová reforma. *Důchodový systém* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.duchodovareforma.cz/duchodovy-system/>
- [28] Eurostat. *Social protection statistics* [online]. Dostupné na WWW: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Social_protection_statistics
- [29] Eurostat. *Population structure and ageing* [online]. Dostupné na WWW: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Population_structure_and_ageing
- [30] E15.cz. *Zbytečná fondová kopřivka* [online]. Dostupné na WWW: <http://euro.e15.cz/archiv/zbytecna-fondova-koprivka-998721>
- [31] Finance.cz. *Důchodový systém v Rakousku*. [online]. Dostupné na WWW: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/329063-duchodovy-system-v-rakousku/>
- [32] GORA, M., PALMER, E. *Shifting Perspectives in Pensions* [online] 2004. Dostupné na WWW: <http://ftp.iza.org/dp1369.pdf>
- [33] Investujeme.cz. *Rakouské penze aneb Bez práce nejsou koláče* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.investujeme.cz/rakouske-penze-aneb-bez-prace-nejsou-kolace/>
- [34] Investujeme.cz. *Slovenský důchodový systém v kostce* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.investujeme.cz/slovensky-duchodovy-system-v-kostce/>
- [35] JAHODA, Robert. *Český důchodový systém z pohledu veřejných financí* [online]. Dostupné na WWW: https://is.muni.cz/auth/el/1456/jaro2012/BPV_VEF1/um/6240789/4._Duchodovy_system_2011.pdf
- [36] Lidovky.cz: *Polská důchodová reforma: znárodnění půlky peněz z fondů* [online]. Dostupné na WWW: http://byznys.lidovky.cz/polska-duchodova-reforma-znarodneni-pulky-penez-z-fondu-pku-/moje-penize.aspx?c=A130905_191232_moje-penize_sm
- [37] MFČR. *Penzijní služby a systémy* [online]. Dostupné na WWW:

- <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>
- [38] MFČR. *Penzijní služby a systémy*. Důchodová reforma-základní informace [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/regulace/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>
- [39] MFČR. MF - odbor 14 - Financování kapitol státního rozpočtu I; odd. 1401 - Sociální věci, zaměstnanost a podpora nestátních subjektů. Vývoj hospodaření systému důchodového pojištění v rozmezí let 1996 - 2012 [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten>>
- [40] MPSV. *Důchodové pojištění* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>
- [41] MPSV. *Důchodové pojištění* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/617>>
- [42] MPSV. *Důchodové pojištění* [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/618>>
- [43] MPSVR. *Dôchodkový systém*. I. pilier – dôchodkové poistenie [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/i-pilier-dochodkove-poistenie/>>
- [44] MPSVR. *Dôchodkový systém*. II. pilier – starobné dôchodkové sporenie [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/>>
- [45] MPSVR. *Dôchodkový systém*. Najvýznamnejšie zmeny v starobnom dôchodkovom sporení platné od 1. januára 2013 [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/ii-pilier-starobne-dochodkove-sporenie/na-stiahnutie/>>
- [46] MPSVR. *Dôchodkový systém*. III. pilier – doplnkové dôchodkové sporenie [online]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsvr.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/iii-pilier-doplňkove-dochodkove-sporenie/>>
- [47] PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Slovak Republic* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01>

- [48] PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Austria* [online]. Dostupné na WWW: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01
- [49] PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Poland* [online]. Dostupné na WWW: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01
- [50] PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Denmark* [online]. Dostupné na WWW: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01
- [51] PENSIONS AT A GLANCE 2013. *Country profiles – Czech Republic* [online]. Dostupné na WWW: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/pensions-at-a-glance-2013_pension_glance-2013-en;jsessionid=10wveme84mn5m.x-oecd-live-01
- [52] Pension funds online. *Country Profiles - Austria* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.pensionfundsonline.co.uk/content/country-profiles/austria/27>
- [53] Uzijsiduchod.cz. *Jak funguje důchodový systém na Slovensku?* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/jak-funguje-duchodovy-system-na-slovensku/>
- [54] Uzijsiduchod.cz. *Důchodový systém v Polsku* [online]. Dostupné na WWW: <http://www.uzijsiduchod.cz/novinky/duchodovy-system-v-polsku/>
- [55] VUPSV. Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – říjen 2012* [online]. Dostupné na WWW: http://www.vupsv.cz/index.php?p=search_analyses_info&site=default
- [56] VUPSV. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – červen 2010* [online]. Dostupné na WWW: http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/zmeny_duchod_systemu-06-2010.pdf
- [57] VUPSV. Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – prosinec 2013* [online]. Dostupné na WWW: http://www.vupsv.cz/index.php?p=search_analyses_info&site=default
- [58] VUPSV. Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech. *Změny důchodových systémů ve vybraných zemích světa – květen 2013* [online]. Dostupné na WWW: http://www.vupsv.cz/index.php?p=search_analyses_info&site=default

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Vývoj příjmů a výdajů důchodového pojištění v České republice	62
Graf č. 2: Míra registrované nezaměstnanosti v ČR v %.....	65
Graf č. 3: Predikce struktury obyvatelstva EU	68
Graf č. 4: Struktura obyvatelstva ČR dle věkových skupin v %	69
Graf č. 5: Úhrnná plodnost v ČR v letech 1990–2012.....	70
Graf č. 6: Naděje na dožití při narození v letech v ČR.....	71

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Výdaje na starobní důchody EU jako % HDP za rok 2011	63
Obrázek č. 2: Změna věkové pyramidy EU 1991 vs. 2011	66
Obrázek č. 3: Změna věkové pyramidy EU 2011 vs. 2060	66

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Srovnání PAYG a kapitálové metody financování důchodových systémů	19
Tabulka č. 2: Používaná uspořádání v důchodových systémech	27
Tabulka č. 3: Srovnávací matice důchodových systémů	28
Tabulka č. 4: Přehled legislativních změn po roce 1990	49
Tabulka č. 5: Sazba pojistného na důchodové zabezpečení z vyměřovacího základu v %	54
Tabulka č. 6: Důchodový systém České republiky	61
Tabulka č. 7: Demografické údaje	73
Tabulka č. 8: Průměrná penze jako % čisté průměrné mzdy	73
Tabulka č. 9: Výdaje na penze v % HDP	74
Tabulka č. 10: Základní charakteristiky důchodových systémů sledovaných zemí	75
Tabulka č. 11: Ostatní charakteristiky důchodových systémů sledovaných zemí	76